

Od tradice k budoucnosti módy- Tradiční lidový oděv obce Kolačkov

Bc. Ján Kopčák

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Design oděvu

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Ján Kopčák**
Osobní číslo: **K21304**
Studijní program: **N0212A310007 Multimédia a design**
Specializace: **Design oděvu**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Od tradice k budoucnosti módy – Tradiční lidový oděv obce Kolačkov**

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část:

Prostudování a analýza dostupných informací, obrazová příloha, vlastní závěry v minimálním rozsahu 30-35 normostran. Teoretická část je zaměřena na tradiční lidový oděv z východního Slovenska. Zkoumá konstrukční přístupy a výtvarné techniky tradičního oděvu.

2. Praktická část:

Výtvarné zpracování a realizace finálních návrhů v počtu 9-12 modelů. Kolekce vychází z poznatků teoretické části. Pracuje s principy tradičního lidového oděvu a jejich aplikací do současné autorské kolekce. Teoretická a technická příprava projektu, sběr potřebných informací. Dokumentace realizace dle zadaných parametrů: moodboard, storyboard, skici, celkový náhled kolekce, barevnost, popis materiálů, technické nákresy modelů, střihové řešení. Práce musí být doplněna o dokumentační fotografie z procesu tvorby a módními fotografiemi.

Rozsah práce: minimálně 45 normostran. Formát A4. Odevzdejte v 2 stejnopisech v pevné vazbě (1 může být kroužková). Součástí předané písemné práce je dodání elektronické verze diplomové práce na Flash disku, který bude obsahovat také samostatné fotografie v tiskové kvalitě z praktické části diplomové práce. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formát pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

Seznam doporučené literatury:

- LICHNEROVÁ, Alžbeta. *Hačková čipka*. Bratislava: Práca, 1986.
MINTALOVÁ Zora a MAHÚTOVÁ Mária. *Tradiície na Slovensku: rodinné aj výročné sviatky a zvyky*. Bratislava: Slovart, 2015. ISBN 9788055614823.
NOSÁĽOVÁ, Viera. *Slovenský ľudový odev*. Martin: Osveta, 1983.
PROCHOTSKÝ, Stanislav. *Ľudový odev na Spiši*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, spol. s. r. o., 1990. ISBN 8085174391.
SLAVKOVSKÝ, Peter. *Slovenská etnografia: (kompendium dejín vedného odboru)*. Bratislava: Veda, 2012. ISBN 9788022412797.

Vedoucí diplomové práce: **doc. MgA. Kristýna Petříčková, Ph.D.**
Ateliér Design oděvu

Datum zadání diplomové práce: **1. listopadu 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **19. května 2023**

L.S.

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

---

doc. MgA. Kristýna Petříčková, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: .....

Jméno a příjmení studenta: .....

podpis studenta

ABSTRAKT

Ľudový odev obce Kolačkov je ústredným bodom teoretickej časti. Tá vo svojej podstate opisuje jeho prvky, skúma jeho vývoj, konštrukciu. Ďalej prináša informácie o úpravách hlavy a výzdobných technikách odevu. Praktická časť diplomovej práce poníma celý proces tvorby odevnej kolekcie, ktorá čerpá prvky z ľudového odevu a taktiež sa inšpiruje životnou cestou ženy.

Kľúčové slová: tradičný ľudový odev, žena, život, čipka, odev

ABSTRACT

The folk dress of the Kolačkov village is the central point of the teoretical part. It basically describes its elements, examines its development, construction. It also provides information about head adjustments and clothing decoration techniques. The practical part of the diploma thesis covers the entire process of creating a clothing collection, which draws elements from folk clothing and is also inspired by a woman's life journey.

Keywords: traditional folk clothing, women, life, lace, garment

Ďakujem doc. MgA. Kristýne Petříčkovej, Ph.D. za vedenie mojej diplomovej práce, všetky rady a za čas strávený pri konzultáciách. Taktiež ďakujem rodine a priateľom za podporu a povzbudivé slová.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 ŽENSKÝ ĽUDOVÝ ODEV OBCE KOLAČKOV	11
1.1 HISTÓRIA OBCE	11
1.2 ŽENSKÝ ĽUDOVÝ ODEV A JEHO ČLENENIE	12
1.2.1 Základný odev obliekaný na telo	16
1.2.2 Vrchný odev	19
1.2.3 Úprava hlavy dievčat.....	25
1.2.4 Úprava hlavy vydatých žien.....	30
2 VÝZDOBNÉ TECHNIKY ODEVU	33
2.1 HÁČKOVANÁ ČIPKA.....	33
2.1.1 Vývoj háčkovanej čipky na Východnom Slovensku	33
2.1.2 Háčkováná čipka v ľudovom odevu obce Kolačkov	34
2.2 VÝŠIVKA	35
2.2.1 Vývoj výšivky na Východnom Slovensku.....	35
2.2.2 Výšivka v ľudovom odevu obce Kolačkov	36
2.3 APLIKÁCIA	38
2.3.1 Aplikácia na ľudovom odevu obce Kolačkov	39
II PRAKTICKÁ ČASŤ	40
3 ODEVNÁ KOLEKCIA	41
3.1 KONCEPT.....	41
3.2 MOODBOARD	42
3.3 FAREBNOSŤ	43
3.4 POTLAČ A MATERIÁL	43
3.5 PROCES TVORBY.....	46
4 NÁVRHY A ILUSTRÁCIE	54
5 FINÁLNE MODELY	57
5.1 MODEL Č. 1	58
5.2 MODEL Č. 2	59
5.3 MODEL Č. 3	61
5.4 MODEL Č. 4	62
5.5 MODEL Č. 5	64
5.6 MODEL Č. 6	65
5.7 MODEL Č. 7	67
5.8 MODEL Č. 8	68

5.9	MODEL Č. 9	70
6	FOTODOKUMENTÁCIA ODEVNEJ KOLEKCIE.....	72
	ZÁVER	89
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	90
	ZOZNAM OBRÁZKOV	92
	ZOZNAM ZDROJOV OBRÁZKOV	95
	SEZNAM PŘÍLOH.....	96

ÚVOD

„V dejinách kultúry každého národa patrí významné miesto ľudovej kultúre ako nositeľke jednej z najvýraznejších etnických špecifik. Spomedzi javov ľudovej kultúry osobitné postavenie má tradičný odev – kroj, ktorý púta svojou rôznorodosťou foriem a pestrosťou výzdoby“ (Bosák a Bosák, 2006, s.206).

Ľudový odev je v rámci kultúry Slovenska jedným z najväčších klenotov, ktoré nám naši predkovia zachovali. O ľudovom odeve na konci 19. storočia vznikalo mnoho odborných prác, ktoré sa venovali ľudovému odevu. Všetky tieto práce sú samozrejme prínosom pre zachovanie odevnej ľudovej kultúry. No problémom bolo, že sa často krát opisovali iba tie najatraktívnejšie, najrázovitejšie regióny Slovenska, čo malo za dôsledok nedostatočné skúmanie menej známych oblastí. Preto boli pôvodné súčiastky v mnohých krajoch dohnané k zániku, keďže sa ľudový odev postupne prestával nosiť, vytlačený bol priemyselným rozvojom a mestským odevom.

Práve to je cieľom teoretickej časti tejto práce. Práca vo svojom jadre rozoberá ženský ľudový odev obce Kolačkov na Východnom Slovensku. Skúma jeho vývoj, konštrukčné prístupy a výzdobné techniky odevu. V prvej kapitole sa v úvode zmieňuje história obce. Následne sa odev delí na spodný a vrchný odev. Konkrétne odevné súčiastky sú opísané z pohľadu ich používania, účelu, strihového riešenia, prípadne zmien, ktoré nastali s postupom času. Záver prvej kapitoly patrí spôsobom úprav hlavy a ich významným obradovým prvkom. Druhá polovica teoretickej časti sa zase venuje výzdobným technikám odevu. Historický vývoj v rámci Východného Slovenska a taktiež v rámci obce je opísaný spolu s využitím konkrétnej techniky v odeve.

Praktická časť sa venuje procesu tvorby odevnej kolekcie s aplikovaním teoretickej časti. Využíva prvky z ľudového odevu, ktoré s citom aplikuje do súčasného odevu. Zahŕňa inšpiráciu, celkový priebeh od návrhov, výber materiálov až po samotný výstup.

Diplomová práca spisuje dostupné informácie o ľudovom odeve obce Kolačkov. Odevná kolekcia je umocnením pocitu že ľudový odev nie je niečo čo sa už dnes nedá nosiť, vyvíja sa a dá sa uplatniť aj v súčasnej móde.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 ŽENSKÝ ĽUDOVÝ ODEV OBCE KOLAČKOV

Kapitola sa venuje ženskému ľudovému odevu z pohľadu vývoja. Opisuje konkrétne odevné súčiastky z hľadiska strihovej konštrukcie, výberu materiálov, procesu výroby. Ďalej opisuje proces úpravy hlavy a jej zdobné prvky. Taktiež skúma vývoju a zmenám v odevu, ktoré nastali prostredníctvom rôznych vplyvov

1.1 História obce

Obec sa nachádza v Levočských vrchoch, konkrétne v ich severnej časti pod južnými a východnými svahmi Levočskej vrchoviny a severnými svahmi Kolačkovského chrbta. Patrí pod okres Stará Ľubovňa a Prešovský samosprávny kraj.

Vznik obce sa datuje v druhej polovici trinásteho storočia. Bola súčasťou majetku Spišskej kapituly. V obci prevládalo poľnohospodárstvo, pastierstvo a drevorubačstvo. Medzi najviac zastúpenú patrila v obci výroba dreveného náradia a súkna. Pôvod Kolačkova je poväčšine obmedzený na ústne podanie. Predpoklad, že obec založil v roku 1612 šľachtic Samuel Kolačkovský, ktorý zobrazuje pamätná tabuľa na miestnom kostole však nie je potvrdený. Vzhľadom na divokú prírodu a neúrodnú pôdu, bola táto oblasť v minulosti málo ľudnatá. Ľudia ktorý tu žili sa prebýjali ťažkým životom. Pôvodnými obyvateľmi boli drevorubači a poľovníci. Ako najstarší rod sa považuje rodina Madanských. To mohol byť jeden zo základov dnešnej obce (Kolačkov, [2023a]).

Obrázok 1 Obec Kolačkov (Kolačkov, [2023])

Názov obce sa spája s výrobou uhlia. Pôvodne sa v obci ťažila ruda od čoho je pravdepodobne odvodený názov obce. Ten sa samozrejme vyvíjal do dnešnej podoby. Obec s goralským nárečím ako ju poznáme dnes sa začala vytvárať až v polovici 15. storočia, keď ju osídlili pozvaní osadníci goralského pôvodu. Pôvodne tu totiž od 13. storočia bola banícka osada, vďaka ktorej vznikol súčasný názov obce. taktiež po odchode baníkov sa tu zachovali názvy kopcov ako Banisko, Sihla. Taktiež tu bolo zachované patrocínium sv. Michala archanjela.

Obec Kolačkov bola známa výrobou dreveného náradia a súkna, obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom, pastierstvom a drevorubačstvom. V 19. storočí bol v prevádzke menší hámor. V obci bolo dosť zemanov - majetných a nemajetných a želiarov. Za 1. SR sa časť obyvateľov zamestnávala murárčinou a prácou v lesoch. Pôdu obhospodarovali súkromne - hospodáriaci roľníci. Časť obyvateľov pracovala v priemyselných podnikoch na okolí. V 1. polovici 20. storočia valchovali súkno. V obci pri potoku valcha na valchovanie súkna, zrubová, štvortaktná. Vyrábali intarzované ihlice do vlasov, tzv. „zapínačky“ (Kolačkov,[2023b]).

1.2 Ženský ľudový odev a jeho členenie

V súčasnosti sa v obci tradičný ľudový odev vyskytuje už iba u najstarších členov obce a aj to iba u žien. Zmena ekonomických a spoločenských vzťahov na začiatku 20. storočia a najmä po prvej svetovej vojne viedla vo väčšine regiónov Slovenska k postupnému prechodu k mestskému odevu (Nosál'ová, 1983). Po prvé, tí, ktorí odišli za prácou do zahraničia a potom sa vrátili do svojej rodnej dediny, sa začali obliekať v mestskom štýle. Muži, ktorí pracovali v priemysle ďaleko od dediny, sa na novom mieste snažili neodlišovať v oblečení. Ženy boli v dodržiavaní nosenia ľudového odevu najkonzervatívnejšie, zrejme kvôli tomu, že nepracovali mimo obce. Všetci prišielci sa od dedinského kolektívu odlišovali oblečením – remeselníci, obchodníci, Židia, Cigáni. Rybáriková (1971) sa zmienila, že muži v Kolačkove prestali nosiť ľudový odev už v tridsiatych rokoch 20. storočia. Avšak aj u žien, ktoré ešte nosia ľudový odev nemožno povedať o pôvodnom ľudovom odevu. Mnoho tradičných kusov odevu vystriedali pohodlnejšie priemyselne vyrábané odevy. Medzi také kusy odevov môžeme zaradiť dámske blúzky s krátkym rukávom, ktoré možno často vidieť v letnom období, taktiež klasické tričká na bežné nosenie, zástery pri práci okolo domu. V zimnom období vystriedali tradičné kožuchy rôzne bundy, kabáty. Tradičnú obuv nahradili čižmy, poltopánky. Z pôvodného odevu sa nosia už iba sukne- *kidle*, blúzky

s dlhým rukávom- *bluska*, zásterky- *fartuhy*, spodnice, šatky na pokrytie hlavy- *hustky* a taktiež v zimnom období teplejšie veľké šatky- *čepka hustka*, ktoré prekrývajú vrchný odev a hlavu. Vo sviatočnom období sa ešte pár starších žien začepčí do čepca. Najmladšou nositeľkou kroja je občianka narodená v roku 1945.

Obrázok 2 Ženy v kroji (súkromný archív r. Š. Zamiškovej)

Mladšie ženy a dievčatá nosia ľudový odev už iba vo veľké cirkevné sviatky, pri účinkovaní v folklórnom súbore. Tradícia ktorá stále pretrváva aj v súčasnosti je čepčenie mladej nevesty a jej prezliekanie do kroja vydatej ženy. Avšak aj tá sa mení v závislosti od požiadaviek neviest. Niektoré si neprajú byť začepčené, iné si zase tradície ctia a chcú všetko čo k tomu patrí.

Obrázok 3 Kroj a polokroj

Takýto úpadok nosenia tradičného ľudového odevu bol viditeľný už v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, kedy rozmach priemyselnej výroby a taktiež cestovanie za prácou, dovoz nových materiálov spôsobili čiastočné vytlačenie ľudového odevu. S príchodom nových odevov prišla aj pre tradičný ľudový odev veľmi neprijemná myšlienka a to spôsobilo, že sa odev prestal dediť z generácie na generáciu, mnoho odevov sa po smrti ich nositeľky spálilo, predalo rôznym podomovým kupcom, čo ma za následok minimum pôvodných súčiastok, ktoré sa zachovali do súčasnosti.

Novodobo vyrábané kroje sa síce strihovo držia tých pôvodných, no ich zdobenie, vzory sa až príliš riadia súčasnými trendmi. Príliš sa riešia farebné kombinácie, vytratila sa odvážnosť v kombinovaní farieb. Niekedy kroj obsahoval väčšie množstvo farieb ako v súčasnosti. Ďalšou negatívnou zmenou v ľudovom odevu je to, že sa vytráca originalita. Kroj sa stáva akýmsi uniformným odevom. Takéto vnímanie pravdepodobne spôsobilo využívanie krojov vo veľkých súboroch, kde sú kroje jednotné. V období 50. až 80. rokov 20. storočia bolo dôležitým kritériom výroby kroja nielen to, že má mať všetky charakteristické znaky svojho regiónu, ale aj že má zohľadňovať kritériá javiskového kostýmu. Z tohto dôvodu využívali najmä väčšie súbory služby návrhárov, ktorí rešpektovali okrem iného aj požiadavky choreografa. Kým niektoré kroje sú vydarenou rekonštrukciou, niektoré sú viac javiskovým kostýmom. Preto sú aj kroje v obci Kolačkov veľmi podobné priam až identické. Nedostatok obrazových informácií o pôvodných krojoch a vplyv súborových jednotných krojov sa odráža na pestrosti tradičného ľudového odevu (Etnologické rozpravy, 2005).

Ľudový odev je možné rozdeliť na dva druhy – honosný sviatočný a jednoduchší bežný – pracovný odev. S odievaním to však nebolo až také jednoduché, okrem týchto dvoch kategórií sa zvyčajne oddeľoval špeciálny odev na nedeľné omše, špeciálne príležitosti ako svadba, krstiny – slávnostný odev a v poslednom rade odev smútočný.

Obrázok 4 Dievčatá vo sviatočnom kroji, (Dragoš, 1942)

K takémuto deleniu ľudového odevu dochádza v 19. storočí, pretože pribudli nové materiály, farby, vyšívacie priadze, stužky, čipky a pod. Vtedy sa ľudový odev začal odlišovať nielen podľa oblastí, ale aj podľa funkcie podľa toho, kedy sa nosil. Približne od polovice 19. storočia sa v ľudovom odevu stretávame s rozlišovaním na praktický denný odev a sviatočný, reprezentatívny kroj. Práve kroj prináša prvky sviatočné, príležitostné a špecializované podľa situácie a prostredia, iná farba vyšíviek sa využívala na Vianoce, iná na Veľkú noc, pribúdali ozdobné prvky, farebnosť, honosnosť a finančná náročnosť (Kraľovanský).

Silueta ženského ľudového odevu

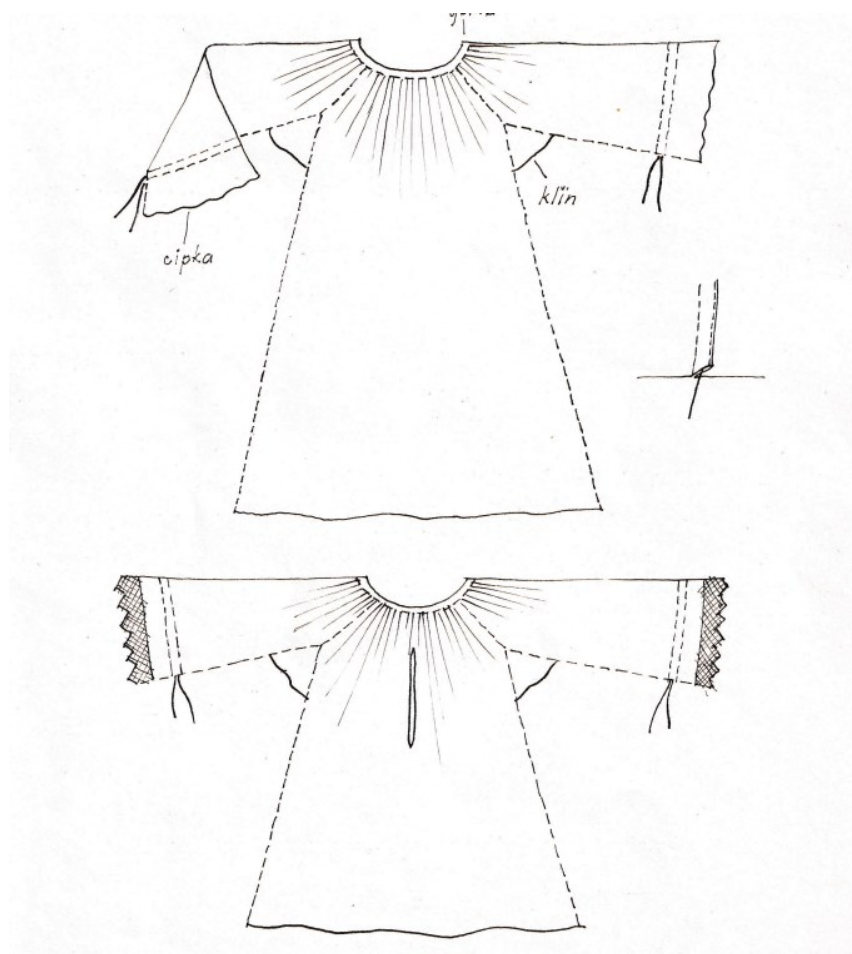
Silueta ľudového odevu je výsledkom dlhodobého vývoja, pretože kroj je omnoho starší ako módný odev. Veľmi ťažko sa hovorí o jeho najstarších formách. Predpokladá sa, že odev mužov i žien mal pôvodne košeľový charakter. Časť odevných súčiastok základného i vrchného odevu mala pravdepodobne spoločné formy pre mužov i ženy. Až v období stredoveku sa začal postupne formovať do podoby, ktorú už poznáme z dobových dokladov z konca 18. a začiatku 19. storočia. V najstaršom období mali na tradičný odev veľký vplyv geografické prostredie a klimatické podmienky. Tie určovali základné materiály, ľanové alebo konopné plátno, súkno či kožušinu, z ktorých bol zhotovený, a jeho celkový charakter (Kraľovanský, s. a.). Všetky tieto aspekty ovplyvňovali tvar siluety. V rámci dostupných

zdrojov pre určenie siluety ženského ľudového odevu obce Kolačkov sa môžeme oprieť o charakteristické prvky, ktoré pomáhajú definovať tvar siluety. Zvýraznené ramená, zúžený pás a zväčšené boky. Hovoríme teda o siluete X. Táto silueta sa v rámci vývoja ľudového odevu nejako výrazne nemenila. K zmenám došlo iba v dĺžke sukne, prípadne drobným konštrukčným zmenám, ktoré uľahčovali obliekanie, či zlepšovali komfort.

1.2.1 Základný odev obliekaný na telo

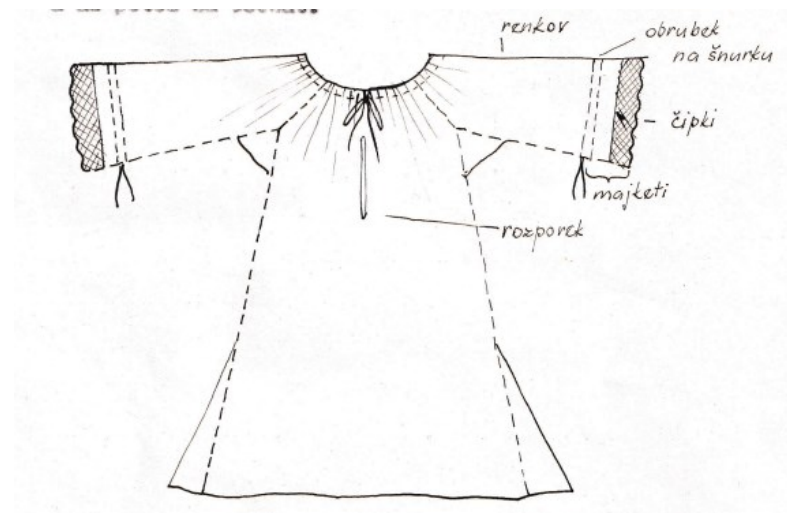
Blúzka s krátkym rukávom- *košuľa*

Základným prvkom odevu ženy bola blúzka, ktorú nosili ženy všetkých vekových generácií. Takáto blúzka bola v priamom kontakte s telom. Nosila sa počas celého roka. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia ju hlavne v zimnom období nahradila jej teplejšia priemyselne vyrábaná verzia s dlhým rukávom. Blúzka sa pôvodne vyrábala z doma tkaného plátna, kde osnova bola ľanová a útok bol bavlnený- *pamut*.

Obrázok 5 technický nákres blúzky s krátkym rukávom s pevným priekrčníkom, (Rybárikova, 1971)

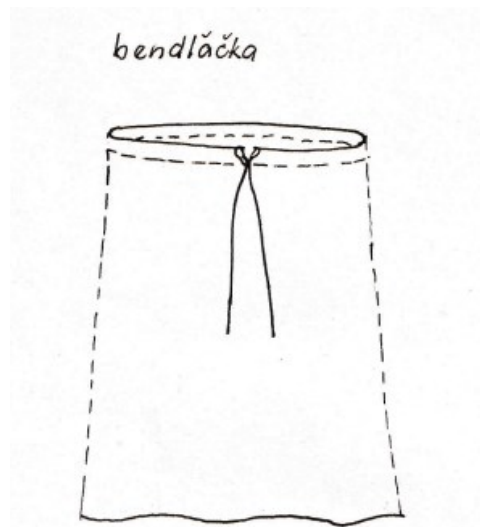

Obrázok 6 technický nákres blúzky s krátkym rukávom so sťahovacím priekrčníkom, (Rybárikova, 1971)

Strih tejto blúzky je veľmi jednoduchý, využíva každý centimeter materiálu. Spotreba materiálu bola vždy 1 meter na rukávy a 2 dĺžky blúzky, ktoré sa merali podľa výšky postavy. Zvyčajne to boli tri metre. Konštrukcia strihu bola nasledovná: dva obdĺžniky ako predný a zadný diel blúzky, dva štvorce ako rukávy a dva menšie štvorčeky ako klíny ktoré sa vsadzovali medzi rukáv a diely.

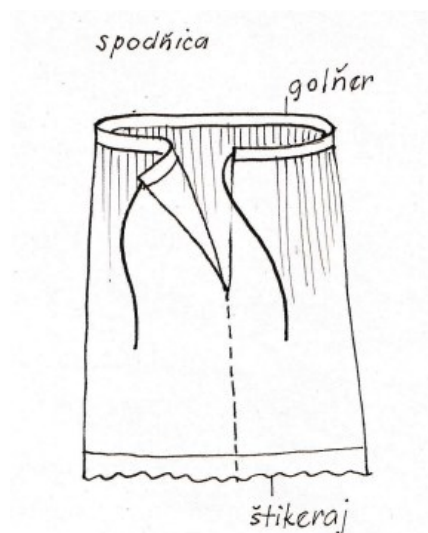
Široký priekrčník sa nariasil dvoma niťami a všil do goliera. Niektoré blúzky mali miesto pevného goliera ušitý tunel, ktorý sa pomocou šnúry sťahoval podľa potreby. Vyskytovali sa taktiež blúzky, ktoré mali v prednom diele otvor, slúžiaci pre kojacu matku. Rukávy na blúzke boli ukončené háčkovanou alebo kupovanou krajkou. Následne sa nad krajkou našil tunel, kde sa rukáv pomocou šnúry stiahol.

Sviatočná verzia tejto blúzky sa vyrábala z bieleho kupovaného plátna. Bola jemne zdobená výšivkou na rukáve a to v podobe pásov tvorených zadným stehom. Zvyčajne v červenej a zelenej farbe. Kratšia verzia blúzky siahala iba do oblasti bokov. Mladšie dievčatá si vo sviatočný deň zdobili už stiahnutý rukáv pomocou farebných stužiek- *pantlíkov*.

Spodnička- Bendľačka

Obrázok 7 Technický náčrt spodničky, (Rybárikova, 1971)

Túto odevnú súčiastku môžeme chápať ako náhradu spodného prádla. Nosila sa ku skrátenej verzii blúzky s krátkym rukávom. Či už vo sviatok alebo bežný pracovný deň. Bola ušitá z obyčajného plátna, prípadne plienok. V páse bola stiahnutá šnúrkou, ktorú časom nahradila guma. Nebola nijako zdobená ani škrobená.

Spodnica- Spodnica

Obrázok 8 Technický náčrt spodnice, (Rybárikova, 1971)

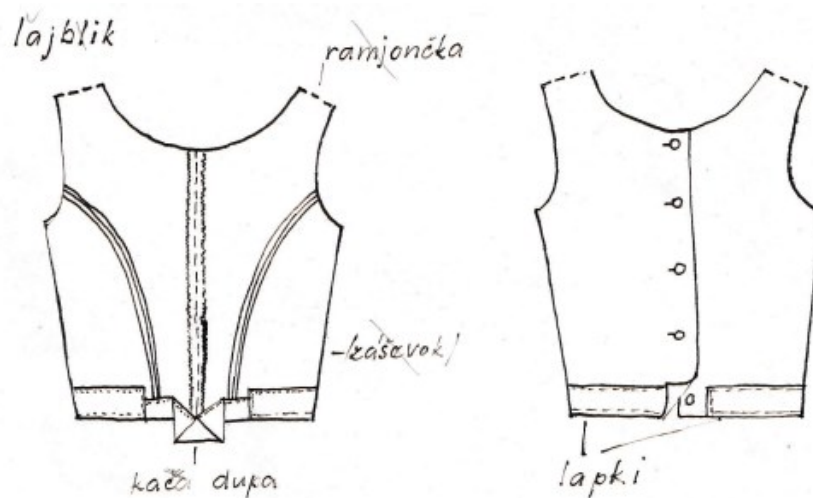
Nosenie dvoch sukni na sebe pôvodne súviselo s ochranou pred chladom. Ako spodná sukňa spočiatku slúžila obnosená alebo staršia vrchná sukňa. V priebehu 19. storočia sa spodné sukne začali šiť z bieleho alebo farebného pracieho materiálu. Spodný okraj býval zdobený

čipkou alebo bielou strojovou výšivkou. Na východnom Slovensku mali na spodnom okraji prišíť ešte široký volán. Ich nosenie začalo čoraz viac súvisieť s dobovým ideálom ženskej krásy, ktorý uprednostňoval ženy plných bokov. Spodné sukne sa preto vystužovali škrobením, alebo sa dokonca podšívajú papierom. Počet oblečených spodných sukni závisel od príležitosti odevu a miestnych zvyklostí. Vo všedné dni sa nosila jedna alebo dve, ktoré nahradili aj nosenie rubáša. Vo sviatočné dni ženy nosili viacero spodných sukni, v niektorých oblastiach nížinného Slovenska bol ich počet značne vysoký (Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2010d).

Obecne sa spodná sukňa šila z bieleho bavlneného kupovaného materiálu. Pozostávala z troch metrov látky ktoré sa rozstrihli na štyri časti takzvané poly. Tieto časti sa v pevných krajoch zošili a následne nariasili dvoma nitami do pásca na ktorý sa našili šnúrky potrebné k zaviazaniu. Spodnica sa v prednej časti neriasila aby nerobila veľké brucho. Na spodnom kraji spodnice býva našitý štikeraj- bavlnená krajka, bordúra. Takáto spodnica sa nosila iba do kostola a na sviatky, lebo v bežný pracovný deň mohlo dôjsť jej zašpineniu.

1.2.2 Vrchný odev

Vesta, živôtik– *ľajbik*

Obrázok 9 Technický náčrt vesty, (Rybárikova, 1971)

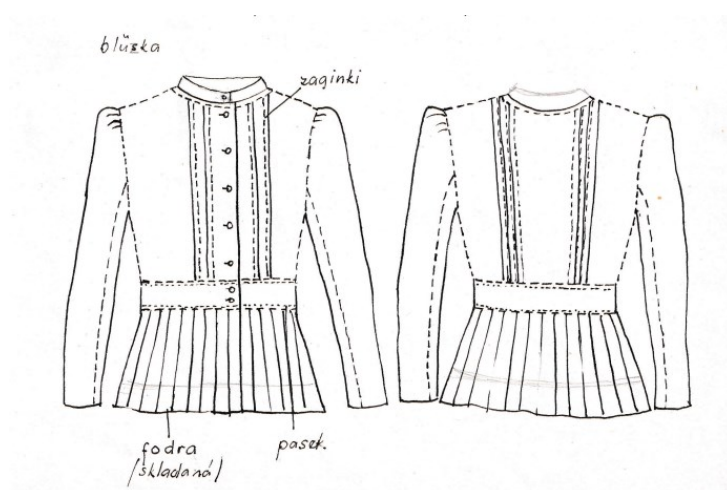
Do šatníka vidieckeho obyvateľstva sa dostal z mesta, spočiatku ako súčasť slávnostného odevu. Vyrábala sa z drahších – vzácnejších materiálov ako satén, kašmír alebo brokát. Napriek rôznorodosti ľudového odevu v rámci Slovenska sa živôtky odlišujú iba

minimálne. Charakteristickým prvkom, ktorý ich spája je priliehavý strih. Ich zdobnosť sa odlišuje podľa regiónu, postavenia (Bistárová, 2022)

Nosil sa na blúzku s krátkym rukávom. Počas zimy sa naň obliekala ešte aj blúzka s dlhým rukávom. Vyrábala sa z kupovaného materiálu, najčastejšie „kartúnu- [arab. > hol. > nem.] —jednofarebná alebo farebne potlačená tkanina strednej hmotnosti tkaná plátňovou väzbou z hrubšej bavlnenej priadze. Používa sa na dámske a dievčenské šaty a pracovné košele, na zástavy, dekoračné účely ap. Na Slovensku sa začala používať v 18. stor., koncom 19. a začiatkom 20. stor. prenikla spolu s ďalšími bavlnenými tkaninami i do ľudového odevu, pričom v mnohých slovenských regiónoch nahradila domáce tkaniny.“ (Encyclopaedia Beliana, 2017).

Strihovo ho môžeme prirovnať k veste avšak je viac priliehavý na telo. Jeho dĺžka siaha iba po pás. Zapína sa v prednej časti pomocou gombíkov. Strihá sa a šije spolu s podšívku, ktorá je vo väčšine z bavlneného materiálu. V oblasti pásu sa našíva na vrchný materiál iný typ materiálu, často to býva aj stuha v inej farbe. Chrbát je zdobený takmer identickou symetrickou aplikáciou nazývanou *krepinka*. Samotná výzdoba sa odvíjala od dostupných materiálov. Vesta (obrázok 9) je pravdepodobne zo starších súčiastok. Tento typ výzdoby sa už nepoužíva. Nahradili ho ozdoby v podobe rôznych flitrových aplikácií, bordúr. Zadný diel zdobí v dolnej časti pásik materiálu, ktorý je poskladaný do požadovanej formy- *kača dupa*.

Blúzka s dlhým rukávom- *bl'uska*

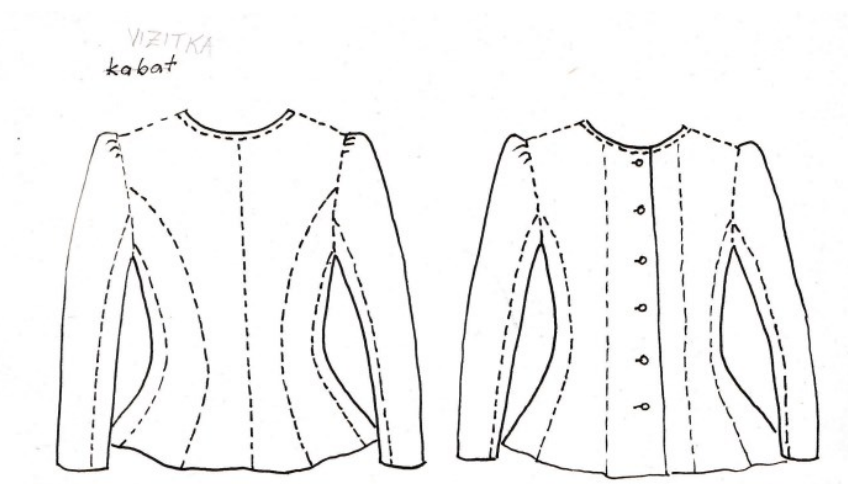

Obrázok 10 Technický náčrt blúzky s dlhým rukávom, (Rybárikova, 1971)

Počas chladnejších dní si ženy obliekajú blúzky s dlhým rukávom. Do tradičného odevu prenikli blúzky z mestského prostredia koncom 19. storočia. Šili sa z tenkých pracích, priemyselne vyrábaných látok. V snahe prispôbiť sa k mestskému odevu, bola blúzka z toho istého materiálu z akého bola sukňa. Šili ich dedinské krajčírky, zložitejšia a netradičný strih si vyžadoval väčšiu zručnosť. Nahradili rukávce, nosili sa vo všedné i sviatočné dni. Nosenie blúzy pretrvalo v polokroji do druhej polovice 20. storočia (Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2010a). Materiál na ich výrobu býval často hodváb, kartún, brokát. Výrazné farby, vzory boli veľmi obľúbené. Na bežné dni, taktiež na nedele sa šili takéto blúzky aj s rôznych bavlnených tkanín s drobnou kvetinovou potlačou, často aj s krepovaného materiálu, ktorý bol dostupný v obchodoch s textilom. Rybáriková (1971) vo svojej publikácii uvádza, že v obci Kolačkov sa blúzky začali nosiť približne v štyridsiatych rokoch 20. storočia, potom čo ich jedna žena priniesla z obce Zborov. Konštrukcia blúzok bola priliehavá na telo, rukávy mali šesť záhybov. V páse sú prestrihnuté a majú vsadený pásec, na ktorý nadväzuje pás naskladaného materiálu. Zapínanie je umiestnené v prednej časti odevu pomocou gombíkov.

Staršie ženy nosili blúzku čistú bez zdobenja, mladšie ju dekorovali stužkami našitými v oblasti zápastia, zámikmi na chrbte a taktiež stužkami a krajkou v spodnom kraji naskladaného pásu všitého na pásec.

Podšitý zvrchník- Kabát

Obrázok 11 Technický náčrt podšitého zvrchníka, (Rybáriková, 1971)

Tento typ odevu sa radí medzi staršiu súčiastku. Staršiu ako blúzka. Líšil sa od blúzky hlavne strihovou konštrukciou. Bol zošívajú z dielov a pomocou odševkov bol formovaný priamo

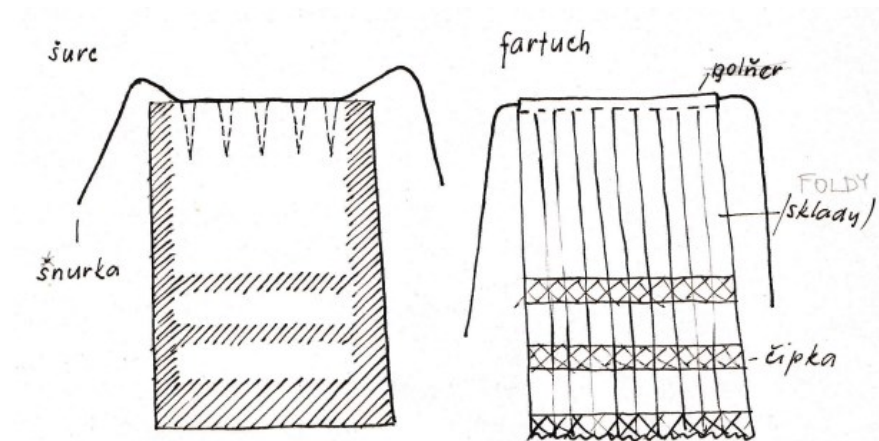
na telo. Rukávy boli taktiež riasené. Narozdiel od blúzky bol podšitý, zvyčajne jednofarebným plátnom. Takýto kabát bol v minulosti hlavnou súčasťou odevu nevesty. Tá ho nosila či bola svadba v letnom alebo zimnom období. Nevesta si ho dávala ušiť vždy z rovnakého materiálu ako sukňu. Medzi vtedajšie najobľúbenejšie farby patrili svetlomodrá, rúžová, biela. Postupne sa však vytratili a ostala iba biela. Takýto kabát zjavne vyšiel z módy, nahradila ho blúzka. (Rybáriková, 1971).

Sukňa- *kidľa*

Túto sukňu môžeme považovať za vrchnú. Nosila sa väčšinou na spodnicu. Zaujímavosťou je že, v minulosti sa nosilo viacero takýchto suknieň na sebe čo zvýrazňovalo úzky pás ženy a pridávalo objem na bokoch. V ľudovom odevu ženy z obce Kolačkov sa nachádzajú dva typy vrchnej sukne. Sukňa riasená do pásca, ktorá bola väčšinou šitá z brokátu (atlasu) nazývaná aj *atlasová* a taktiež *tibetová* šitá z vlneného materiálu s kvetinovým vzorom. Druhý typ vrchnej sukne bola sukňa plisovaná a zriasaná do pásca. Sukňu si ženy plisovali ľudovo povedané *skladali* samé doma. Tento proces si vyžadoval minimálne dve osoby. Zošitá a ozdobená sukňa sa pomocou ručne tvarovaných záhybov žehlila cez mokrú plachtu. Žehlil sa každý pridaný záhyb. Keď bola sukňa naplisovaná tak sa nechala vyschnúť a až tak sa všívala do pásca. V prednej časti sukne sa záhyby nerobili, aby nevytvárali pri nosení väčšie brucho. Rozmer miesta bez záhybov sa rovnal šírke zástery, ktorá sa uväzovala na vrch sukne. Správne naplisovaná sukňa sa musela vojsť do neplisovanej časti v ktorej sa stočila a uložila do skrine.

Spotreba materiálu na sukňu bola celkom veľká. Boli potrebné štyri metre materiálu, ktoré sa rozstrihli na päť častí, takzvaná *pola*. Postup zošívania bol rovnaký ako pri ostatných spodných sukniach. Výnimka však bola v spodnom kraji, kde sa našívala *listva* čo bol desať centimetrov široký pás, zvyčajne iného materiálu a otočila sa na rubnú stranu sukne. V prípade riasenej sukne sa spodný okraj sa potom olemoval farebnou stužkou, hadovkou (*haraskou*). Plisovaná sukňa tento prvok zdobenia spodného kraja nemala. Sukňa sa ešte zdobila pomocou zámikov. Tie sa umiestňovali zvyčajne 20- 25 centimetrov od spodného kraja v počte dva až tri kusy. V novších sukniach sú zámiky nahradené farebnými stužkami, takáto forma zdobenia pretrváva dodnes. Zmenila sa nie len forma zdobenia, ale aj dĺžka samotnej sukne. Kdežto v minulosti mala sukňa dĺžku do pol lýtok, v sedemdesiatych rokoch 20. storočia bola o 15- 20 centimetrov kratšia. Materiál používaný na výrobu vrchnej sukne bol zvyčajne brokát, tibet, atlas, slotera. Posledný zo zmienených materiálov sa v dnešnej dobe takmer nedá zohnať.

Pracovní zástera- šurc

Obrázok 12 Technický náčrt pracovnej a sviatočnej zástery, (Rybárikova, 1971)

Pracovní zástera sa pôvodne šila z modrotlače kupovanej v Starej Ľubovni, kde bola modrotlačiarenská dielňa. V nej vyrábali modrotlač do celého okresu. Každá obec mala svoj obľúbený vzor. Avšak postupne dopyt po modrotlačí klesal a tak dielňa v roku 1962 zanikla. V Starej Ľubovni pôsobilo viacero modrotlačových dielní. Zásobovali širší okruh obcí na hornom Spiši s presahom do Poľska. Zvláštnosťou dielne bola tlač s lineárnymi vzormi (Vlková, 2005). K dielňam činným na východnom Slovensku patrili ešte farbiarne v Poprade, Spišskej Sobote, Matejovciach, Spišskej Belej, Kežmarku, Spišskom Podhradí, Podolínci, Levoči, Hniezdom, Prešove a Sabinove (Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2022b). Modrotlačovú zásteru nahradila jednofarebná modrá, pravdepodobne vyrobená z materiálu používaného na zástavy.

Obrázok 13 Prijímanie plátna od zákazníkov v Lomnitzerovej modrotlačiarскеj dielni. Stará Ľubovňa (okr. Stará Ľubovňa), 50. roky 20. storočia, (Vydra, [1950])

Táto zásterá sa nosila v pracovné dni ale taktiež aj v nedeľu po obede. Nikdy však do kostola a vo veľké sviatky. Má jednoduchý strih v podobe obdĺžnika ktorý má v hornom kraji odševky, pre lepšie formovanie na postave. Nemá žiaden pásec, iba našitú šnúрку na hornom kraji.

Sviatočná zásterá- *fartuch*

Materiál na výrobu bol zvyčajne bavlnený, pôvodné dievčenské zástery boli z háčkovanej čipky. Mladé dievčatá nosili výlučne bielu sviatočnú zásteru. Priemyselný rozvoj spôsobil, že háčkované zástery nahradili zástery z kupovaných materiálov. Farebnosť sa už taktiež nedržala striktno bielej. Ženy vo vyššom veku nosili túto zásteru zväčša v čiernej farbe zo saténových materiálov zdobenú čiernou kupovanou krajkou po obvode zástery. Konštrukčne sa táto zásterá líši od pracovnej v tom, že je skladaná do záhybov, ktoré sa prežehľujú po celej dĺžke zástery a taktiež že je v hornom kraji našitá do pásca, ktorý sa uväzuje v zadnej časti (Prochotský, 1990).

Obrázok 14 Sviatočný obradový kroj, (Dragoš, 1941)

Slávnostná šatka- *košinka*

Trojrohá šatka nosená iba vo sviatok a významné príležitosti. Nosili ju ženy aj dievčatá. V súčasnosti ju nosia iba dievčatá. Nosí sa prehodená cez plecia pod prsiami prekrížená a na chrbte zapnutá uzatvárateľným špendlíkom. Vpredu pod hrdlom sa zapínala pomocou brošne, ktorá plnila aj okrasnú funkciu. Na jej výrobu je potrebné 1,5 metra materiálu, zvyčajne bavlneného plátna. Z jedného kusu materiálu sa vytvorí dve takéto šatky. Šatka je z dvoch strán obháčkovaná krajkou, ktorú si ženy robili a stále robia samé. Každá šatka mala iný vzor. S odstupom času sa začali v rohu šatky vyskytovať aj jednoduché výšivky, no pôvodná verzia bola čistá, bez výšivky. V minulosti sa na základe informácií vyskytoval ešte jeden typ šatky, ktorá sa uväzovala takým spôsobom. Nosili sa v okolí Starej Ľubovne, Kolačkova, Jakubanoch a smerom na východ ku Šarišu. Nazývajú sa *krížovky* vyrobené z kašmíru s pestrými farbami (Prochotský, 1990).

Ovčia kožená vesta- *serdok*

Kožená vesta siahajúca do pása. Nosievali ju vydaté a staršie ženy. Rybáriková (1971) už období písania svojej publikácie spomínala, že sa už nosila iba na prácu okolo domu. Vyrábali ich v susednej obci Nová Ľubovňa. Materiálom na zhotovenie bola ovčia koža. Na takúto vestu bola potrebná koža z jednej ovce. Takáto vesta bola úplne jednoduchá bez výzdoby.

Ovčí kožený kabát

Tento kabát siahal do oblasti bokov, mal dlhý rukáv. Spotreba materiálu bola 3 až štyri ovčie kože. Vlnená strana bola vo vnútri aby hrialo a kožená von. Už v sedemdesiatych rokoch 20. storočia nosili ženy kúpne kožené kabáty (Rybáriková, 1971).

Vlnená šatka- *čepka hustka*

Sú to vlnené šatky štvorcového tvaru ktoré majú károvaný vzor, prípadne jednofarebné v tmavších farbách. Niektoré šatky mali strapce, iné boli bez strapcov. Takúto šatku si zložia uhlopriečne na polovicu prehodia cez hlavu a vpredu prekrížia. Nosia sa v zime ak je veľmi chladno. Takéto šatky ešte aj v súčasnosti nosia ženy, ktoré ešte nosia kroj.

1.2.3 Úprava hlavy dievčat

Účes a pokrytie hlavy slobodných žien od pohlavnej zrelosti (asi od veku 12 rokov) do vydaja. Základom účesu boli dozadu sčesané vlasy, v strede hlavy rozdelené pútcem na dve časti, na temene spojené a zapletené. V 19. storočí bol na celom území Slovenska

najrozšírenejším dievockým účesom jeden vrkoč spletený z troch prameňov vlasov a spustený dolu chrbtom. Vrkoč sa na konci zaväzoval tkanicou, často bol doplnený uviazanou stuhou. Novšou obdobou účesu boli dva spustené vrkoče (Kysuce, goralské oblasti Oravy a Spiša). Dievky chodili väčšinou prostovlasé, len v zime mali na hlave šatku. Osobitnú úpravu účesu a hlavy dievok si vyžadovali sviatočné a obradné príležitosti. Účesy z viac pramenných vrkočov, skrúcaných a stuhami obaľovaných vlasov dopĺňala parta alebo ozdoby zo zložito upravených stúh. Koncom 19. storočia sa pod vplyvom mestského prostredia rozšíril v niektorých oblastiach nový typ účesu – kont, vrkoče obtočené okolo hlavy alebo na temene stočené do oválu. Účes bol často spoločný pre dievky i vydaté ženy (Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2010b).

Rybárikova (1971) zmiňuje, že dievčatá z Kolačkova nosili vždy dlhé vlasy, ktoré si začesávali do vrkoča. Nosili buď vrkoč v ktorom bola zapletená iba jedna stuha, alebo vrkoč, ktorý bol vypletený celý zo stúh. V takomto vrkoči vlasy nebolo vidno a pomocou stúh sa dal tvoriť v rôznych dĺžkach. Tieto dva typy vrkočov nosili mladé dievčatá v nedeľu a vo sviatočné dni. Okrem vrkoča nosili taktiež zdobenú čelenku (partu). Ďalším z prvkov ktoré zdobili hlavu mladého dievčaťa bol venček.

Obrázok 15 Svadobný deň, (Dragoš, 1945-1948)

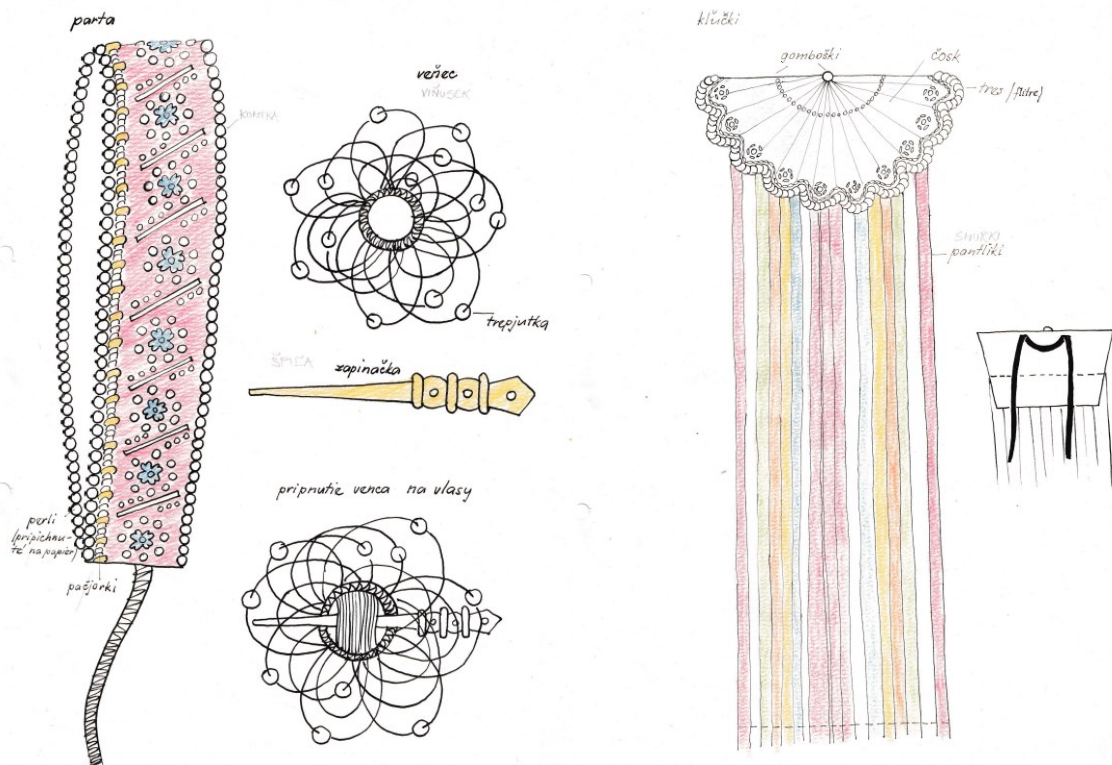
Zdobená čelenka- *Parta, porta*

Slovo *parta*, latinsky *corona virginea* (*corona* – koruna/prstenec/veniec; *virgineus* – dievčenský, panenský), môžeme preložiť ako veniec mladých dievčat alebo panien a reprezentuje status nevydatého, cudného dievčaťa. *Parta*, ako symbol dievčenskosti, však nebola využívaná len ako súčasť obradového svadobného odevu. Z hrobových nálezov z 10. a 11. storočia je evidentné, že party boli používané aj ako súčasť pohrebného odevu a hrobovej výbavy dievčat, ktoré skonali ako slobodné panny. Ich vznik pravdepodobne vychádza zo zvyku zdobenia hláv mladých dievčat živými poľnými kvetmi. Takéto vence nemali len okrasnú funkciu ale taktiež boli prepojením s prírodou, kde sa stali pomyselnými obetnými darmi, ktoré mali zabezpečiť bohatú úrodu, ochranu či plodnosť (Bistárová, 2021).

Obrázok 16 Dievčatá v kroji s partami a venčekom 1960- 1970

V obci Kolačkov má táto zdobená čelenka tvar pásu ktorý sa nasadzuje priamo na vrch hlavy a siaha cez uši a viaže sa stuhou na záhlaví hlavy. Takáto čelenka bola zvyčajne vyrobená z koženého opasku, lepenky a obšitá tkaninou v rôznych farbách. Po väčšine s jednalo o satén. Zdobená je rôznymi flitrami, štrasmi, perličkami. Na jej vrchu sú pomocou špendlíkov upevnené perličky či fúkané korálky v rôznych výškových úrovniach, ktoré pripomínali diadém alebo tiaru. Ďalším z prvkov ktoré zdobili hlavu mladého dievčaťa bol venček vytvorený z tenkého drôtu v tvare ružice zdobený flitrami a trblietavými prvkami. Pripevňoval sa na hlavu pomocou ihlice vyrobenej z dreva.

Obrázok 17 Parta, venček, kľučky (Rybárikova, 1971)

Počas najväčších sviatkov v roku sa nosili okrem party, venčeka ešte aj *kľučky*. Pováčšine to bolo osem dvojmetrových stuh preložených v polovicu a našitých s čiastočným prekrytím v smere od stredu ku kraju podkladu. Podklad tvoril hrubší papier o rozmeroch cca 15 x 10 cm. Táto vrchná časť sa nazýva *čosk*. Bola zdobená vejárovite skladanou stuhou po kraji zdobenou flitrami a štrasom. Stredom vrchnej časti sú napichané špendlíky so sklenenými hlavičkami do tvaru poloblúka. *Kľučky* sa upevňovali o cop na temene hlavy. Stuhy sa spustili po chrbte a v predklone priviazali o pás stuhou.

Korunka- voskuvana porta

Tento typ čelenky alebo aj koruny sa už nepoužíva. Nie je ani dochovaný. Mala tvar diadému, tiary. Bola vyrábaná z perličiek ktoré boli navlečené na drôte. Taktiež sa vyrábala s voskových kvetín ktoré si ženy kupovali v Poľsku. Takúto kvetinovú čelenku nosili dievčatá na prvé sväté prijímanie, zrejme aj na veľké sviatky.

Obrázok 18 Korunka

Obrázok 19 Nevesta s kľučkami r. 1967

Nevesta chodila tri nedele pred sobášom do kostola s kľučkami. V deň sobáša ich však nemala priviazané ale voľne spustené. V páse mala tri stuhy uviazané na stred a po bokoch. Najčastejšie farby stúh boli červená a ružová. Zaujímavosťou bolo, že kľučky si dievčatá robili každý rok nové, keďže nevedeli ako ich skladovať. Až neskôr prišli na spôsob ich skladovania, ktorý spočíval v tom, že sa vrchná časť vložila do knihy a stuhy sa obmotali okolo uzavretej knihy. Takto zložené sa ešte zabalili do plátna a odložili.

Ihlica do vlasov- zapinačka

Jednoduchá ihlica do vlasov, ktorá sa používala na upevnenie venčeka na temene hlavy. Bývala väčšinou jednouchého tvaru, vyrezaná z dreva. Chlapci ju vyrábali dievčatám zo zlomenej varechy alebo zubnej kefky. Takáto ihlica bola čistá alebo jemne dekorovaná rôznymi zárezmi.

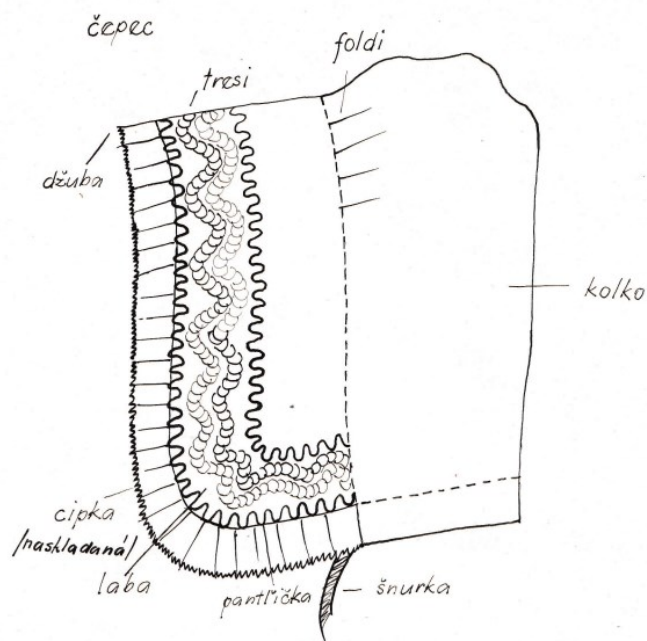
1.2.4 Úprava hlavy vydatých žien

Základom účesu boli dozadu sčesané vlasy, v strede hlavy rozdelené pútcom na dve časti. Na temene sa oba pramene skrúcali alebo zapletali, potom sa ďalej tvarovali. Skrútené alebo zapletené vlasy sa ovinuli okolo podložky, na zátylku sa upevnili tkanicami. Táto podložka bola z drôtu a mala oválny tvar ktorý kopíroval tvar čepca. Postupne sa však tento proces zjednodušil a ženy si už neobtáčajú vlasy okolo podložky ale podložku upevňujú pomocou stužky nazývanej *baršunek*- zamatová stužka, ktorá bola viditeľná z pod čepca na čele. Vývojovo novší typ účesu – kont sa rozšíril koncom 19. a začiatkom 20. storočia pod vplyvom mestského prostredia po celom území, najmä na východnom Slovensku. Vlasy sa zapletali do jedného, dvoch vrkočov a omotali okolo copu. Tento účes dodnes nosia najstaršie obyvateľky prekrývajúc hlavu šatkou. V polovici 20. storočia nastal na celom Slovensku prechod k mestským účesom. Tento prechod však ovplyvnil iba mladú generáciu. Staršia generácia ostala verná (Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2010e).

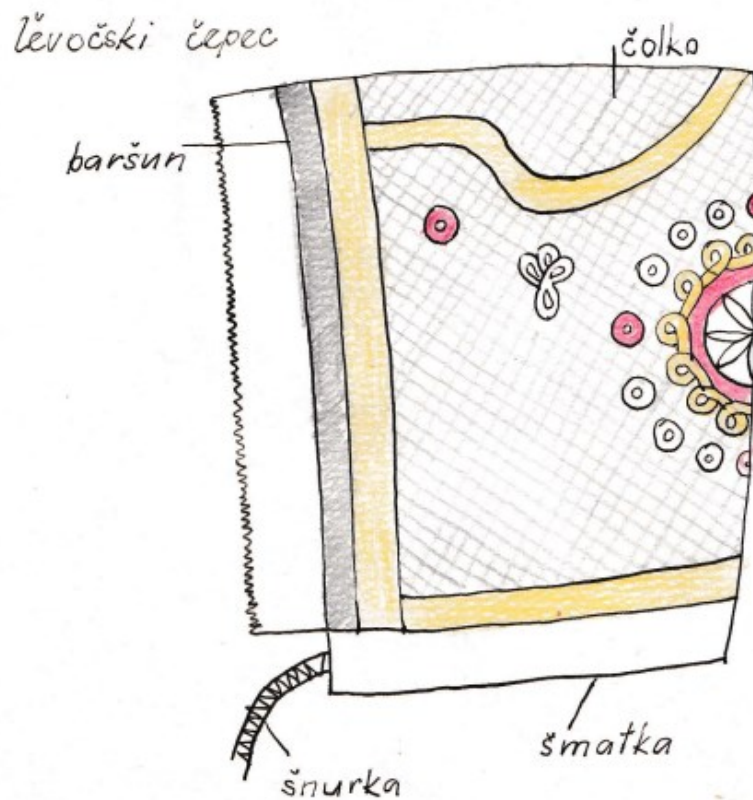
Obrázok 20 Vydatá žena v čepci, (súkromný archív r. M. Kopčákovej)

Čepiec si ženy šili doma samé. V súčasnosti sa už nové čepce veľmi nešijú, dedia sa. Materiál na ich výrobu bol brokát, bohato vzorované materiály s kovovými niťami. Často krát to boli materiály posielané z Ameriky príbuznými, ktorí tam odišli za prácou. Čepiec bol podšitý bavlneným plátnom a šil sa podľa jednotného strihu. Zdobený bol stužkami ktoré boli zriasané a našívane po obvode čela. Taktiež v oblasti čela bola našitá čierna kupovaná krajka. Okolo čepca si ženy viazali ozdobnú stuhu (Rybárikova, 1971).

Obrázok 21 Nákres čepca, (Rybárikova, 1971)

Rybárikova (1971) uvádza, že sa v Kolačkove nosil aj iný druh čepca, ľudovo nazývaný *Levočski*. Tento čepiec si ženy kupovali v Levoči. Tento čepiec bol paličkovaný z čiernej priadze a v zadnej časti zdobený ornamentom žlto-červenej farby.

Obrázok 22 Nákres Levočského čepca, (Rybárikova, 1971)

Na čepiec si ženy uväzujú šatky. Pestrofarebné kvetinové vzory nesmú chýbať. Každá žena mala minimálne 10-15 šatiek. Nosili vlnené, hodvábne a bavlnené šatky. Uväzovali si ich pod bradou na dva uzly. V súčasnosti nosia najstaršie ženy šatky už bez čepca. Šatky nosia aj niektoré staršie ženy, ktoré už nosia súčasný odev. Na bežný pracovný deň nosili ženy obyčajné biele bavlnené šatky.

2 VÝZDOBNÉ TECHNIKY ODEVU

Ozdobnosť ľudového odevu v rámci Slovenska je veľmi rozmanitá. Každý kraj, región, má svoje charakteristické prvky, ktoré využíva, obmieňa v ľudovom odevu. Odlišuje sa nie len technikami, ale aj farebnosťou, ornamentikou, či symbolikou. Výzdobné techniky sa vyvíjali postupne ako sa vyvíjal národ. Vplyv na ich vývoj mali vyššie vrstvy, ktoré vo svojich odevov využívali zdobenia, ktoré sa chudobnejší ľud snažil napodobniť vo svojom odevu. Taktiež veľmi veľký podiel na ich vývoji malo vzdelávanie, kedy sa ženy učili novým ručným prácam ako sú paličkovaná čipka, háčkovaná čipka, výšivka a iné.

Ľudový odev obce Kolačkov nie je v porovnaní s inými odevmi až tak bohatý na techniky zdobenia. Využíva iba obmedzené množstvo techník. Vyskytuje sa v ňom háčkovaná čipka, v menšom množstve výšivka a taktiež aplikácia, ktorá sa nachádza nie len na odevu ale aj doplnkoch hlavy.

2.1 Háčkovaná čipka

Háčkovanie je spôsob pletenia textilu z jednej nite tvorbou očiek pomocou háčika. Postupne vytvárané očka sú vzájomne spojené, a preto úplet možno ľahko a rýchlo ťahaním nite a postupným vyťahovaním očiek rozplieť. Háčkovaný textil môže mať – v závislosti od použitého materiálu a nástroja – hustú alebo riedku štruktúru a je buď pružný, alebo pevný. Háčkovanie ako ručná textilná technika a ňou zhotovené textílie boli súčasťou textilnej kultúry obyvateľov miest i dedín na území Slovenska. Podľa dochovaných údajov háčkovanie (heklovanie, hekľovanie) nebolo využívané v žiadnom z textilných remesiel, ale tvorilo výlučne súčasť domácej výroby textilu, predovšetkým pre vlastnú potrebu (Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2022a).

2.1.1 Vývoj háčkovanej čipky na Východnom Slovensku

Východ Slovenska využíval háčkovanie pri výrobe čepcov. Uháčkované bolo väčšinou dienko čepca alebo častejšie jeho členka. V Šariši a na Spiši sa háčkovanie používalo aj pri zhotovovaní celých čepcov, pričom nahrádzalo alebo dopĺňalo iné textilné techniky. K rozšíreniu háčkovania na dedinách prispel aj fakt, že išlo o techniku, ktorá bola oveľa jednoduchšia ako napr. pletenie na krosienkach, paličkovanie, sieťovanie. Pokým tieto techniky ovládala zväčša iba časť žien v dedinskom spoločenstve, háčkovanie bolo rozšírené vo väčšej miere.

2.1.2 Háčkováná čipka v ľudovom odeve obce Kolačkov

Konkrétne háčkováná čipka sa v ľudovom odeve žien obce Kolačkov vyskytuje ako jediná z ručne robených čipiek. Nachádza sa na rukávoch blúzky s krátkym rukávom- *košeli*. A taktiež na trojrohej šatky zvanej *košinka*. V minulosti sa vyskytovala aj na sviatočných zásterách mladých dievčat, ktoré boli celé z háčkovanej čipky. Materiálom na ich výrobu bola bavlnená priadza najčastejšie tzv. kordonet. V rámci techník háčkovania bolo obľúbene filetové háčkovanie a háčkovanie do kruhu.

Filetové háčkovanie

Tento spôsob háčkovania vzniká vytváraním ornamentu striedaním prázdnych a plných okienok. Háčkovaním sa vytvára sieť v ktorej sa na základe požadovaného vzoru okienka vyplňajú. Prázdne okienka sa vytvárajú dvoma retiazkovými očkami ohraničenými 1x nahodenými stĺpkami, alebo tromi retiazkovými očkami ohraničenými 2x nahodenými stĺpkami. Plné okienka obsahujú dva okrajové a dva vnútorné 1x nahodené stĺpiky, alebo dva okrajové a tri vnútorné 2x nahodené stĺpiky (Lichnerová, 1986).

Háčkovanie do kruhu

Háčkovanie do kruhu spočíva vo vytvorení základu v podobe kruhu na ktorý sa postupne nabaľuje vzor. V úvode sa uháčkuje toľko retiazkových očiek, koľko vyžaduje vzor (najčastejšie 8 alebo 10). Háčik sa následne vpichne do prvého očka, nahodí a priadza sa pretiahne naraz cez obe slučky- dochádza k uzavretiu retiazkových očiek do krúžku. Následne podľa vzoru sa pracuje s krátkymi stĺpkami ktoré sa striedajú s retiazkovými očkami na základe vzoru (Lichnerová 1986). Tento spôsob sa využíva ako na rukávoch tak aj na trojrohej šatke zvanej *košinka* Farebnosť týchto čipiek je veľmi odlišná. Kým filetová čipka na rukávoch bola vždy biela, iba okraje boli inej farby, tak čipka háčkováná do kruhu obsahovala farieb viac. Dokonca sa filetová čipka používala aj na sviatočné zástery mladých dievčat, ktoré boli celé biele a obsahovali ornamentey kvetín. No najviac farebná bola čipka háčkováná do kruhu na trojrohej šatke. Nové vzory si ženy predávali medzi sebou, prípadne s príchodom časopisov s ručnými prácami čerpali inšpiráciu aj priamo tam. Vzory používané na trojrohej šatke boli väčšie zložitejšie. Častokrát boli kruhového tvaru, prípadne mali tvar cípov háčkovaných na páse. Farebnosť bola bohatá, používali sa pestré nite. Niektoré šatky dokonca obsahujú v čipke vsadené medailóny z bavlneného plátna s jednoduchou výšivkou. Háčkovanie si našlo taktiež uplatnenie okrem odevu aj v bytových doplnkoch. Háčkovali sa obrusy, plachty, prehozy na posteľ.

2.2 Výšivka

Výšivka sa pokladá za najrozšírenejší a najcharakteristickejší prvok ľudového umenia na Slovensku. Vyjadrovala ozdobnú zložku ľudového odevu, ovplyvňujúc jeho variabilitu a taktiež bola jedným zo znakov regionálneho odlišenia, diferencovanosti. Samotná ľudová výšivka sa uplatnila na celom Slovensku. Z dôvodu nedostatku prameňov je veľmi ťažké určiť vznik prvých foriem výšivky. Ich funkcia bola pravdepodobne viac funkčná ako estetická. Spájali sa ňou materiály, začisťovali sa kraje. Vývoj výšivky na Slovensku vrcholil z technologickej a ornamentálnej stránky v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia. Toto vrcholné obdobie prinieslo široké spektrum lokálnych vzorov (Chlupová, 1985).

2.2.1 Vývoj výšivky na Východnom Slovensku

Vo všeobecnosti sa na východnom Slovensku pri dekorovaní odevu a textilu uplatňovali skôr tkané vzory, ktoré boli rozvíjané do rozličných dekoratívnych foriem. Mnohé súčiastky odevu sa zdobili pretkávaním, zatiaľ čo výšivka predstavovala iba nepatrnú výzdobu. Jej rozmach prišiel až začiatkom 20. storočia. No v porovnaní s ostatnými časťami Slovenska nedosiahla takú technickú a estetickú úroveň. Výskyt výšivky, najmä krížikovej podľa počítanej nite, bol skôr ostrovný. Na území Spiša sa koncentroval do dedín Nižné Repaše a Vyšné Repaše a Torysky, kde sa najdlhšie uchovali archaické črty spišského kroja. V Kojšove sa krížikmi vyšíval odev z hrubšieho domáceho plátna. Na Zemplíne sa krížikovou výšivkou zdobili sviatočné mužské košele. Začiatkom 20. storočia začala pôvodne tkané vzory miestami nahrádzať výšivka plochým stehom podľa počítanej nite. Okrem oblasti Zemplína sa tento typ výzdoby vyskytoval v dedinách Myslava, Košická Belá, Nižný Klátov, ležiacich v blízkosti Košíc (Chlupová, 1985).

Vyšívanie podľa počítaných nití.

Touto technikou sa vyšívajú výšivky známe ako pret'ahovanie, hladkovanie a krížikové vyšívanie v kombinácii s ďalšími základnými alebo doplnkovými ozdobnými stehmi, ako aj Výšivky vyšívané vo vytiahnutých nitiach, ako sú jednoduchšie i zložitejšie ažúrky, obšívky a hrachovinka. Ako vyplýva už z pomenovania tejto techniky, ide o vyšívanie jednoduchých i zložitejších stehov na základe presného odpočítavania nitiek. Najčastejšie sa vyšíva cez 2-4 nitky, podľa hrúbky a štruktúry tkaniny. Do tejto techniky patrí predný, zadný, perličkový a stonkový steh, krížiky, krivinka, krokvička, vrkôčikový, riedky i hustý krúžkovací, retiazkový, kvetinkový a ozdobný steh, mešterka, ako aj doplnkové ozdobné stehy -

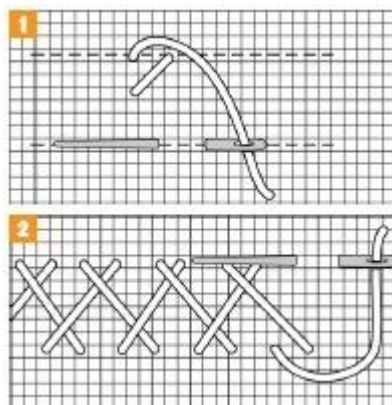
hviezdičky, žabie očka, kuracie stopy, baranie rožky, čiarkový steh a kurie ritky (Chlupová, 1985).

2.2.2 Výšivka v ľudovom odevu obce Kolačkov

V obci Kolačkov si výšivka nenašla nejaké výrazné uplatnenie. Nachádza sa len veľmi skromne v niektorých súčiastkach. Využívali sa skôr ozdobné stehy, ktoré mávali aj funkčnú stránku a taktiež v menšom množstve plný steh.

Krokvičkový steh

Tento steh sa používa pri zdobení rukávov v mieste nad háčkovanou čipkou. Taktiež je používaný na trojrohej šatke, kde sa umiestňuje v spodnom rohu. Ľudovo sa tento steh nazýva *gnši tunec*- husací tanec.

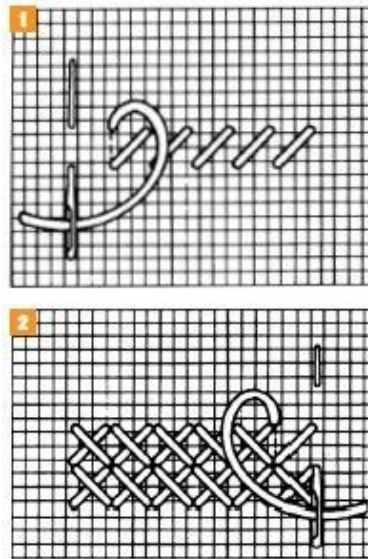

Obrázok 23 Krokvičkový steh

Vytvára sa za pomoci počítaných nití vodorovným smerom zľava doprava. Stehy sa kladú krížom cez seba, pričom sa raz jeden steh, raz druhý posúva o polovicu napočítaných nití doprava. Preto je pri naberaní nití na ihlu dôležitý nepárny počet (Chlupová, 1985).

Krížikový steh

Používa sa na vytvorenie drobných ornamentov na rukávoch, prípadne trojrohej šatke. Zvyčajne sú to malé geometrické vzory, prípadne kvetinové. V období kedy sa nosili ešte háčkované zástery sa na nich krížikovým stehom vyšivali kvety.

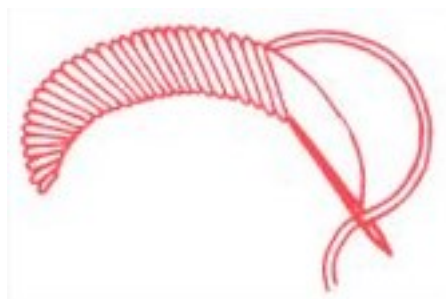

Obrázok 24 Křížikový steh

Šije sa sprava doľava cez rovnaký počet útkových a osnovných nití. Prvý steh sa položí zľava doprava uhlopriečne smerom dole. Ihlou sa naberie sprava doľava základný počet nití a vypichne sa. Druhý steh sa položí krížom cez ten prvý, vodorovne sa vypichne sprava doľava dvojnásobný počet nití. Na rubnej strane materiálu vzniká v jednom rade zadný steh a v druhom rade stonkový (Chlupová, 1985).

Plný steh

Pri vytváraní drobných kvetinových ornamentov sa používal plný steh. Základom je presné predkreslenie vzoru na materiál. Takéto ornamenty sa používali výlučne na trojrohej šatke, no našla sa aj sukňa, ktorá bola pravdepodobne vyšívaná taktiež plným stehom čo však nie je potvrdené.

Obrázok 25 Plný steh

Plný steh môžeme deliť na plný plochý a úsporný plochý steh. Plný plochý steh sa šije spôsobom, že sa do prekresleného motívu husto vpichuje ihla raz na jednej a raz na druhej strane. To znamená, že je vzor takpovediac obojstranný. Zatiaľ čo úsporný plochý steh využíva spôsob vpichovania ihly tak že si naberie jednu alebo viacero nití raz na jednej a následne na druhej strane. Takýto steh je z rubovej strany prázdny (Chalupová, 1985).

Spevňovací steh

Tento steh neplnil vo svojej podstate estetickú funkciu ale bol skôr funkčným stehom. Využíval sa na košeli s krátkym rukávom, ktorá mala priečnik zriadený napevno do goliera. Taktiež ho je občas vidieť na starších sukniach v páse.

2.3 Aplikácia

Aplikácia alebo aj nášivka je spôsob zdobenia, pri ktorom sa vzor alebo iný materiál aplikuje na podkladový materiál. Na Slovensku sa tento spôsob dekorovania často používal pri zdobení kožušinových, výnimočne súkenných (Klenovec) súčiastok vrchného odevu. Motívy našívali kožušníci bez predchádzajúceho predkreslenia priamo na kožuch v podobe ozdobných pásov (Horehronie) alebo väčších kvetinových kompozícií (západné Slovensko, Hont, Liptov, Spiš, Šariš). Mentičky, živôtky, vesty, mužské nohavice sa dekorovali aj nášivkami zo šnúr a úzkych šnúrok – šujtášov, ktoré nadväzovali na dekór uhorského šľachtického a vojenského odevu. Zvláštnym druhom nášiviek je výšivka kovovou niťou. Iným spôsobom je nášivka látky na látku. Táto technika aplikácie bola známa už v stredoveku, vznikla z dôvodu nedostatku farebných vyšívacích nití. Preto sa dekorovalo použitím zvyšného materiálu, ktorý sa vystrihol do požadovaného vzoru a aplikoval na určený materiál. Na Slovensku bola pod názvom vykladaná robota známa v Trakoviciach, kde sa na jemný batist, neskôr na tyl aplikovali biele vzory z hustejšieho plátna, v inej farebnej a technickej podobe v Martovciach a okolí Banskej Bystrice. Zdobili sa ňou sviatočné súčiastky ženského odevu. Nášivky z flitrov a fúkaných korálikov sa rozšírili v 20. storočí, keď sa krojová výzdoba vyvíjala k čoraz väčšej dekoratívnosti. Uplatňovali sa pri zdobení párt, svadobných čepcov, živôtkov a stužiek najmä v okolí Trnavy, Levíc, Krupiny, Zvolena, Novohradu, na Záhori a Orave (Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2010c).

2.3.1 Aplikácia na ľudovom odevu obce Kolačkov

Z výzdobných techník ma aplikácia s háčkovanou čipkou najväčšie zastúpenie. Vyskytuje sa takmer na všetkých odevných súčiastkach. Najvýraznejšie zastúpenie ma aplikácia na veste, čepci, parte, kľučkách a sukniach.

Aplikácia stúh

Táto forma aplikácie si našla svoje uplatnenie vo viacerých súčiastkach odevu. Na vrchnej sukni sa používa v pravidelnom rozostupe našitá na spodnom kraji po obvode celej sukne. Býva to jednofarebná, saténová alebo taftová stuha o rozmeroch zvyčajne 5 až 10 mm. Množstvo pruhov nie je nejako výrazne obmedzené.

Stuhy sa ďalej používajú pri zdobení blúzok v oblasti zápästia, skladanej časti v páse, či na prednom a zadnom diele. Pri výzdobe čepca sa taktiež používajú saténové stuhy ktoré sa zriasia a následne ručne našívajú po obvode čepca. Takto našité sa občas dopĺňajú sklenenými perličkami. Ženský ľudový odev obce Kolačkov pracuje so stuhami aj v úprave vlasov, kde si dievčatá vlasy zaplietajú do stúh, taktiež na blúzke s krátkym rukávom si v oblasti stiahnutia uväzujú farebné stuhy. Tieto stuhy sa uväzujú zhora nadol a opačne, aby sa schovala šnúrka z riasenia. Následne sa uviaže mašľa. Taktiež sa mašľa uväzuje v spodnej gombíkovej dierke vesty. Uviaže sa na mašľu a konce sa voľne spustia až po okraj zástery. Pravidlom je že konce musia byť zarovno so zásterou. Túto stuhu si uväzujú iba slobodné dievčatá a nevesty vo svadobný deň, ktoré si uväzujú stuhy tri. Vydaté ženy si už túto stuhu neuväzujú.

Aplikácia flitrov, ozdobných prámikov, bort.

Takéto prvky sa využívajú iba na veste a čepci. Na chrbte vesty sa vyskytuje takmer symetrická aplikácia s líniami princesového strihu. V tejto aplikácii sa používajú rôzne flitrové prámiky, borty. Taktiež aj na čepci sa využíva tento spôsob aplikácie. Strieda sa s aplikáciou riasených stúh. Flitre, sklenené korálka, a iné komponenty si našli svoje zastúpenie aj pri výrobe zdobených čeleniek. Tie sa našívali na podkladový materiál. Takéto komponenty sa málokedy kupovali, zväčša sa získavali rozoberaním starých súčiastok, prípade výrobkov ktoré ich obsahovali. Môžeme tým pádom hovoriť o recyklácii.

Zo zaniknutých foriem aplikácie môžeme spomenúť aplikáciu šujtášovou niťou.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

3 ODEVNÁ KOLEKCIA

Ľudový odev je svojou rozsiahlou ponukou zaujímavých prvkov, strihových konštrukcií, ručných techník veľmi dobrým zdrojom inšpirácie pre tvorbu odevnej kolekcie. Už len pomyslenie na to, že v jednej dedine sa nenašli dve rovnaké čipky, či výšivky je dosť fascinujúce. Nespočetné množstvo rôznych typov ľudového odevu, ktorý sa na Slovensku nachádza ponúka dizajnérovi inšpiráciu, ktorou nevytvorí len jednu kolekciu, ale môže sa inšpirovať odevom počas celej svojej kariéry a stále bude mať z čoho čerpať.

Odevná kolekcia vytvorená v praktickej časti diplomovej práce vychádza z konceptu založenom na životných etapách ženy v časoch minulých. Zároveň sa opiera o prvky z teoretickej časti, kde s citom spracúva konštrukčné prístupy, zdobné prvky odevu. V kolekcii je taktiež použitá autorská potlač, ktorá dopĺňa atmosféru a koncept.

3.1 Koncept

Myšlienka odevnej kolekcie vznikla spomienkou na pravidelné návštevy pri požičiavaní ľudového odevu u sestry starej mamy. Ten moment kedy sa otvorili dvere na starej drevenej skrini a v nej chronologicky uložené príbehy života v podobe odevov prenikli hlboko pod kožu.

Koncept je založený na šatníku dievčaťa, ženy z obce Kolačkov. Nie na tom súčasnom ale tom minulom, niekde už aj v časoch zabudnutom. Skriňa pokladov v ktorej sa odohráva celý život. Od narodenia, dievčenských čias, prvých bozkov pod rozkvitnutou čerešňou, prvých vášnivých nocí v sene v stodole až po kroky k oltáru, život vydatej ženy, končiac jeseňou života a posledným padajúcim listom. To všetko sa odohrávalo v jednej skrini.

Sú dni bežné a dni výnimočné. Tie pamätné. Skriňa si ich pamätá. Ma kúsky z všedných dní, aj z tých vzácných. Tie bežné sú jednoduché, praktické, tie vzácne? Sú vzácne! Sú šperkmi. Môžeme povedať že sú nepraktické? Nie! Žena mala pocit výnimočnosti, čo jej dodávalo na komforte, pohodlí.

Cesta na pole

Bosé nohy idúce poľom, ranná rosa stekajúca stebkami tráv. Slnkom líca opálené, vlasy vrkočom zviazané, pery malinami sfarbené. Vôňa sena čerstvého, plátna bieleho, sviežou vodou z potoka praného.

Vzdušne, zľahka, po poli behá, veď je to duša mladá v jemnom šate odetá.

Cesta za láskou

Trocha sa červená?! Veru, veď je do mládenca zahľadená. Jemu sa chce páčiť, pre neho všetky čipky vláčiť. Čoby čipky, všetky farby, stuhy vyberá. Možno na ňu pri muzike zazerá.

Cesta do kostola

Po boku svojho milého kráča, v ruke prútik rozmarínový stláča. Vlasy stuhami pokryté, družbovia pierka zašité. Ruže na brokáte tešia sa. Nevesta ide! Ľud jasá.

3.2 Moodboard

Obrazový moodboard obsahuje dobové fotografie ľudového odevu, fotografiou zachytené dôležité momenty ľudí zvečnených v okamihu. Taktiež náladové obrázky, ktoré majú podporiť vizuál kolekcie.

Obrázok 26 Moodboard

3.3 Farebnosť

Výber farebnosti sa odvíjal od farieb používaných v ľudovom odevu, taktiež farieb v potlači. Pastelové odtiene od bielej cez modrú, ružovú až k zelenej.

Obrázok 27 Farebná paleta

3.4 Potlač a materiál

Použitie potlače v odevnej kolekcii bolo hlavným prvkom. Život ľudí v minulosti, obzvlášť žien bol úzko spojený s prírodou a rôznymi rastlinami, ktorých symbolika sa v odevu často používala (Mintalova a Mahútová 2015). Následne vznikla myšlienka predostrieť koncept kolekcie študentke krajinnej architektúry, ktorá na základe jej vlastného pohľadu na ideu vytvorila botanické štúdie rastlín, ktoré mali isté spojenie so životom ženy. Fialky, ruže, rôzne plody a kvety stromov. Na základe týchto predložených štúdií boli mnou vytvorené autorské potlače.

Samotný proces tvorby týchto potlačí sa postupne vyvíjal od pravidelných geometrických zoskupení až po finálne náhodne usporiadaný a rozostrený dezén, ktorý sa vyhýbal konkrétnosti a umocňoval pominutie života. Vytvorené boli štyri finálne dezény, z ktorých tri si našli uplatnenie v kolekcii.

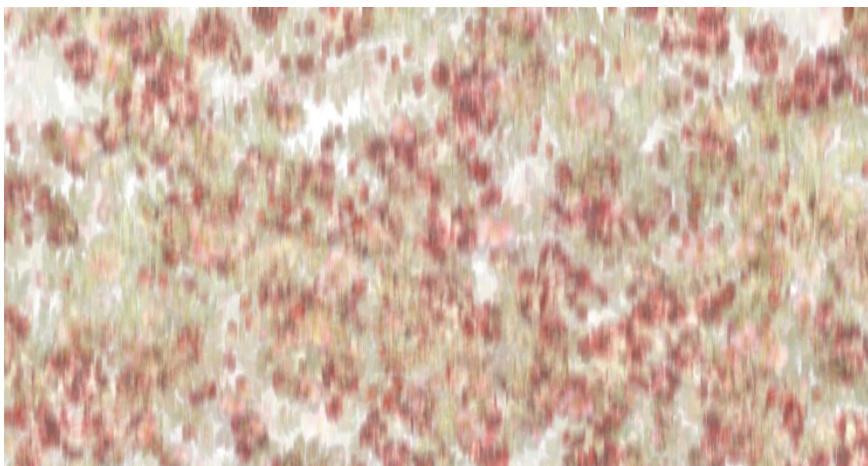
Obrázok 28 Dezén č.1

Obrázok 29 Dezen č.2

Obrázok 30 Dezen č.3

Obrázok 31 Dezen č.4

Needles

Slovenská firma, značka, ktorá sa špecializuje na ekologickú potlač textilných materiálov. Vo svojej ponuke majú bavlnené a polyesterové materiály. Na bavlnu používajú digitálnu potlač, ktorá pre svoj priebeh nepotrebuje žiadnu vodu a taktiež atramenty použité pri potláčaní sú certifikované certifikátom OEKO-TEX STANDARD 100.

Polyesterové materiály potláčajú sublimáciou, farby sú žiarivé, odolné praniu a oteru.

Sortiment bavlnených látok sa obmieňa, bavlnené materiály v keprovej a plátrovej väzbe rôznych gramáží, taktiež úplety, teplákoviny, dvojité gázoviny. Takmer všetky bavlnené materiály sú dovážané z Česka a Slovenska. Z polyesterov sú tu rôzne softshely, kočíkoviny, plavkoviny (Needles, 2021).

Materiál

Pre odevnú kolekciu s touto tematikou bolo vhodné zvoliť prírodné materiály. V koncepte kolekcie sa spomína bavlnené plátno, ktoré má v ľudovom odevu veľmi dôležité zastúpenie. Preto sa stalo hlavným a jediným použitým materiálom. Použité bolo plátno rôznej gramáže. Taktiež aj potlač bola realizovaná na bavlnené plátno a to konkrétne s gramážou 115g/ m².

Obrázok 32 Materiál

3.5 Proces tvorby

Vizuál a siluety kolekcie sa vyvíjali a menili v procese tvorby. Samotnému finálnemu výberu siluet predchádzalo množstvo návrhov, modelácii na figuríne, či experimenty s technikami riasenia. Nasledoval výber nosných prvkov kolekcie.

Objem

Vychádzajúc z konceptu a taktiež ľudového odevu bol objem veľmi podstatným prvkom. Objem v odeve môže pôsobiť ľahko a vzdušne ale taktiež ťažko a dramaticky. Bavlnené plátno je priam predurčené na objemné siluety.

Obrázok 33 Modelácie 1

Modelácie v počítači

Na základe modelácii vytvorených na figuríne a pomocou klonovania v počítači vznikli nové siluety, od ktorých sa odvíjali niektoré prvky kolekcie.

Obrázok 34 Počítačové modelácie 1

Obrázok 35 Počítačové modelácie 2

Obrázok 36 Počítačové modelácie 3

Sťahovanie

Prvok sťahovania sa vo všeobecnosti hojne vyskytuje v ľudovom odevu naprieč celým slovenskom, vrátane obce Kolačkov, ktorej odev je ústrednou témou teoretickej časti. Sťahovanie napomáha objemu, čiže je tam zachovaná nadväznosť.

Obrázok 37 Modelácie 2

Riasenie prešivaním

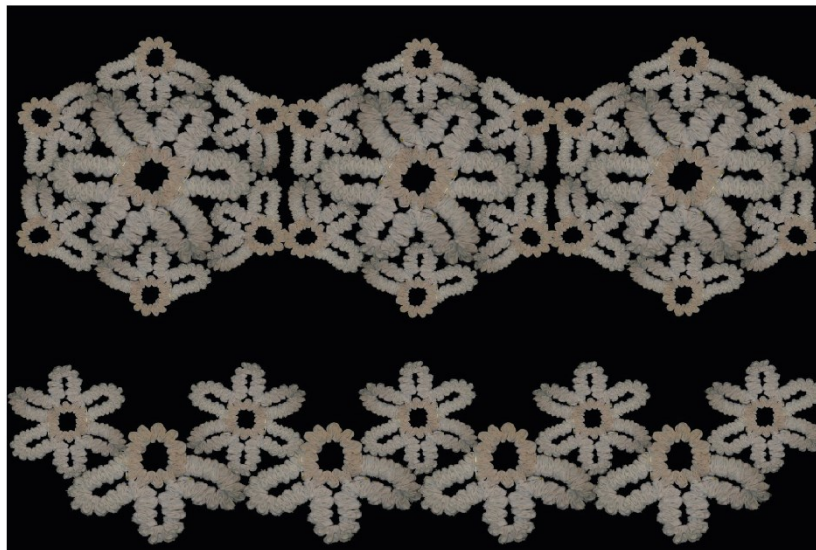
V čepci vydatej ženy sa nachádza zdobný prvok, resp. technika ktorá pomocou prešívania stuhy v cik- cak smere vytvára záhyby, sklady. Táto technika je v kolekcii zahrnutá s násobením a nadmerným zväčšovaním a taktiež vo vytvorení plošnej textílie a aplikácie.

Obrázok 38 Modelácie 3

Plošná textília a aplikácia

Pomocou vyššie spomínaného prešívania došlo k vytvoreniu plošnej textílie. Z bavlneného plátna sa vytvorili šikmé pružky, ktoré sa následne prešivali a riasili. Z týchto nariasených prúžkov boli vyformované požadované tvary, ktoré sa spojili do plošnej textílie. Táto textília bola použitá ako závoj v modeli č.6. taktiež vznikla menšia aplikácia, ktorá našla svoje uplatnenie v modeli č.7.

Obrázok 39 Plošná textília 1

Obrázok 40 Plošná textília 2

4 NÁVRHY A ILUSTRÁCIE

Obrázok 41 Návrhy 1

Obrázok 42 Návrhy 2

Obrázok 43 Skice

5 FINÁLNE MODELY

Kolekcia vo finále pozostáva z deviatich modelov, zväčšia zo šiat, prípadne kombinácie sukne a topu s akcentom v podobe nohavíc a šortiek.

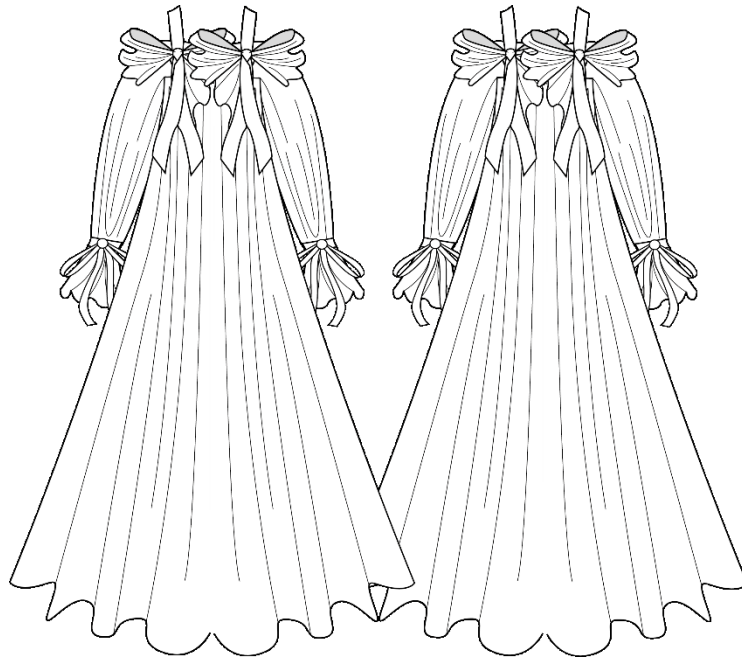
Obrázok 44 Line-up kolekcie

5.1 Model č. 1

Biele bavlnené šaty symbolizujúce nevinnosť a čistotu mladého dievčaťa vychádzajúce strihovo z plátenej košele. Samotná konštrukcia zohľadňuje predstavu čistého bieleho plátna. Odev je zošitý z geometricky jednoduchých častí. Tvar odevu dodávajú prvky v podobe zaväzovania v oblasti zápästia a hrudníka.

Obrázok 45 Model č.1

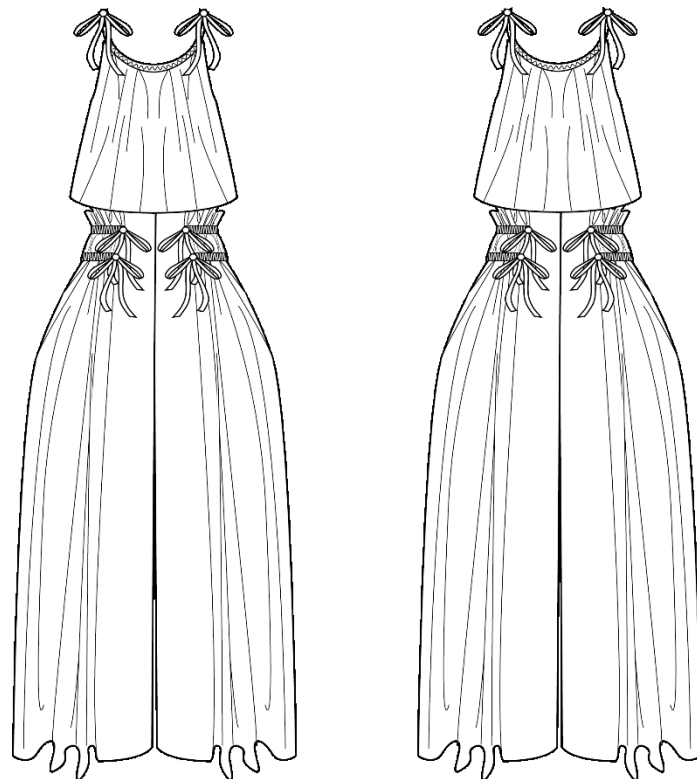
Obrázok 46 Technický nákres modelu č.1

5.2 Model č. 2

Komplet pozostávajúci z nohavíc a topu v pastelovo modrom odtieni. Prvky sťahovania odrážajú sťahovanie v ľudovom odevu. Nohavice sú svojim tvarom objemné siluetu určujú dve úrovne sťahovania v bočnom diely nohavíc. Samotný top je minimalistický so sťahovaním v oblasti dekoltu, ktoré sa uväzuje cez plecia na mašle.

Obrázok 47 Model č.2

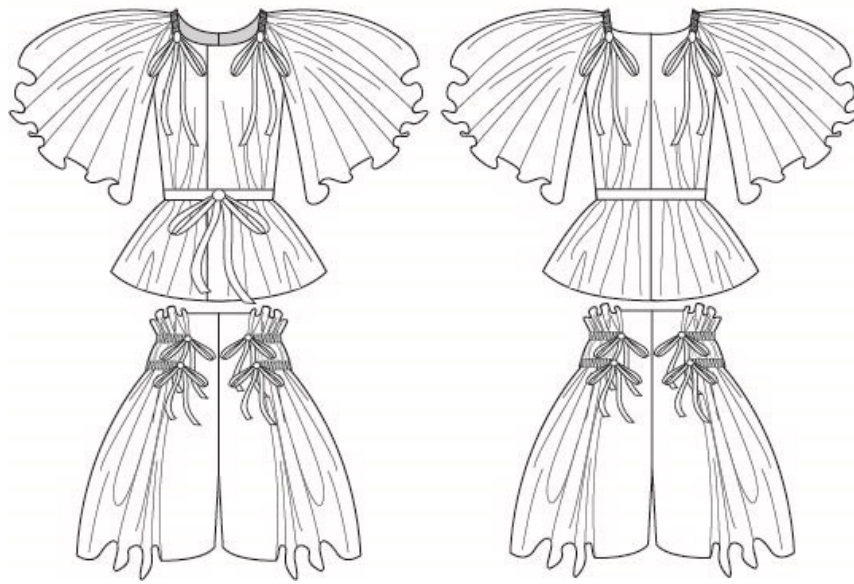
Obrázok 48 Technický nákres modelu č.2

5.3 Model č. 3

Efekt sťahovania sa v tomto modeli nachádza v oboch častiach. V objemnej blúzke ktorá spája prvok košele a blúzky, kde v oblasti ramien je vytvorené riasenie, ktoré množstvo látky sťahuje a vytvára tak potrebný objem. K tejto blúzke sú vytvorené šortky, ktoré sú rovnakého strihu ako nohavice z predošlého modelu. Model je vytvorený z potlačenej bavlny v odtieňoch modrej a fialkovej.

Obrázok 49 Model č.3

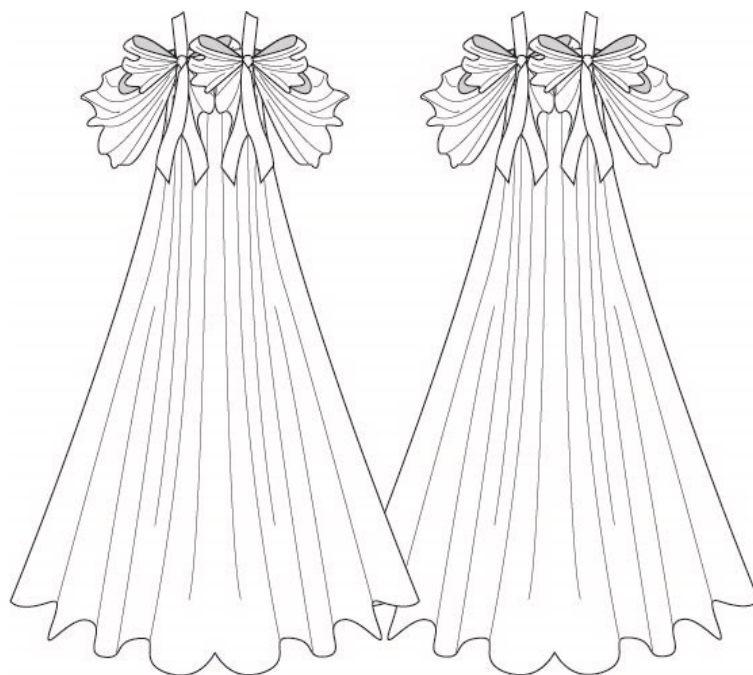
Obrázok 50 Technický náčrt modelu č.3

5.4 Model č. 4

Týmto modelom sa začína druhá etapa kolekcie, cesta za láskou. Objemná ružová kreácia v jednoduchej geometrickej konštrukcii pozostávajúcej z ôsmich obdĺžnikov rôznych rozmerov s mašľami v oblasti dekoltu a chrbta vytvorená z bavlneného plátna.

Obrázok 51 Model č.3

Obrázok 52 Technický nákres modelu č.4

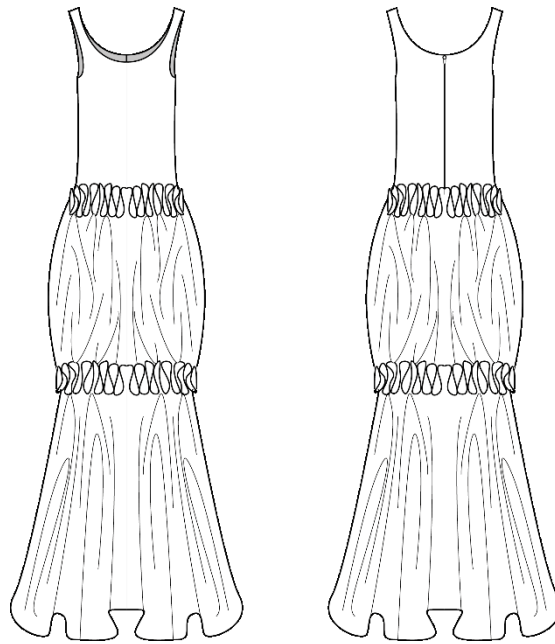
5.5 Model č. 5

Kvetinová potlač v pastelových odtieňoch, hlboký okrúhly výstrih a odhalené paže s predĺženým driekom poukazujú na potrebu mladej devy ukázať sa svojmu milému. Dĺžka šiat zároveň udržuje istú tajupnosť. Efektne riasenie na sukni začína navodzovať atmosféru blížiacej sa svadby. Šaty majú v zadnej časti krytý zips.

Obrázok 53 Model č.5

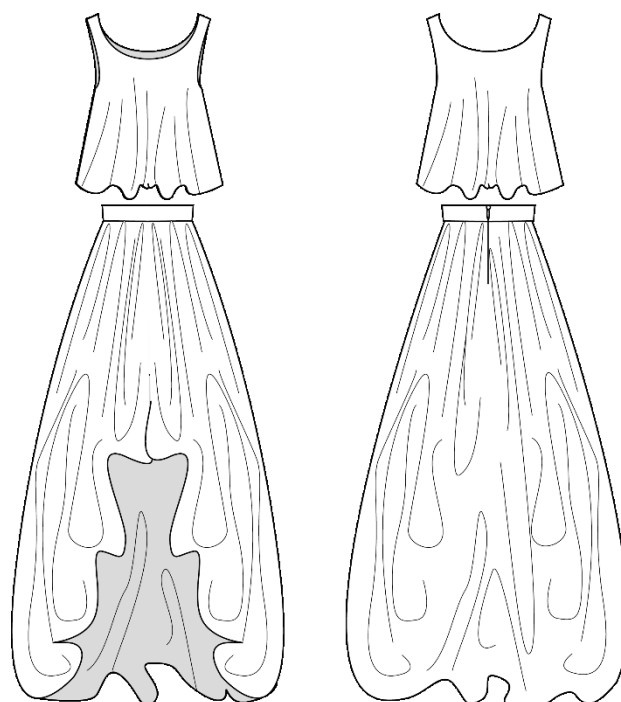
Obrázok 54 Technický náčrt modelu č.5

5.6 Model č. 6

Finále druhej etapy kolekcie je zároveň predzvesťou tretej časti. Svadobný model smotanovej farby pozostávajúci zo sukne s riasením v spodnom kraji, ktoré vychádza z riasenia na čepci. Vrchnú časť tvorí jednoduchý top strihovo podobný vrchnej časti predošlého modelu. Ten je následne doplnený pásom tkaniny, ktorý zahaľuje hlavu a zväzuje pás. Umocňujúc pocit nevesty, je na hlave umiestnený závoj vytvorený pomocou techniky riasenia prešívaním a následne vytváraním nadrozmernej krajky.

Obrázok 55 Model č.6

Obrázok 56 Technický nákres modelu č.6

5.7 Model č. 7

Jednoduchá silueta, predĺžený trup s odševkami a okrúhlym výstrihom so zapínaním na krytý zips a riasená sukňa v odtieni béžovej je doplnená aplikáciou umiestnenou pomocou zaväzovania v oblasti hrudníka. Poukazuje na menej zdobený odev ženy po sobáši.

Obrázok 57 Model č.7

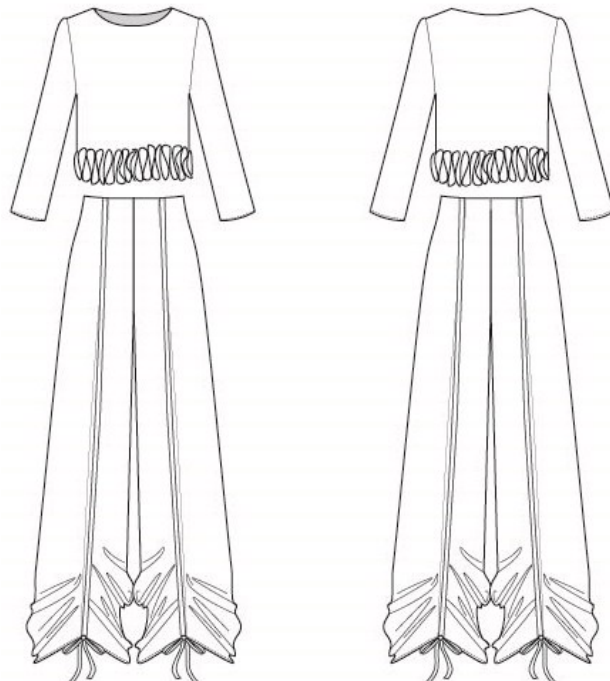
Obrázok 58 Technický nákres modelu č.7

5.8 Model č. 8

Potlač v tretej verzii je menej farebná, jednoduchšia. Nohavice sú jednoduchého strihu s vysokým pásom a zapínaním na krytý zips v zadnom stredovom diele, doplnené o stuhy v páse, pomocou ktorých je možné nohavice stiahnuť a skrátiť. Poukazuje sa týmto na pracovnú stránku odevu. Top je vytvorený základným strihom, s okrúhlym priekrčníkom a hlavicovým rukávom. Spodný kraj odevu je lemovaný efektným riasením. Model je doplnený šatkou zahaľujúcou hlavu a stuhami na rukávoch.

Obrázok 59 Model č.8

Obrázok 60 Technický nákres modelu č.8

5.9 Model č. 9

Posledný finální model v odtieni tmenej zelenej s nadrozmerným využitím prvku z čepca. Efekt zahalenia umocňuje šatka ktorá prechádza cez plecia a preväzuje sa krížom. Na šatke je taktiež použitý prvok zo sukne. Samotný model má vyjadrovať záver života svojou dramatickosťou.

Obrázok 61 Model č.9

Obrázok 62 Technický nákres modelu č. 9

6 FOTODOKUMENTÁCIA ODEVNEJ KOLEKCIE

Obrázok 63 Foto 1

Obrázok 64 Foto 2

Obrázok 65 Foto 3

Obrázok 66 Foto 4

Obrázok 67 Foto 5

Obrázok 68 Foto 6

Obrázok 69 Foto 7

Obrázok 70 Foto 8

Obrázok 71 Foto 9

Obrázok 72 Foto 10

Obrázok 73 Foto 11

Obrázok 74 Foto 12

Obrázok 75 Foto 13

Obrázok 76 Foto 14

Obrázok 77 Foto 15

Obrázok 78 Foto 16

Obrázok 79 Foto 17

ZÁVER

Ľudstvo sa od počiatku vzdeláva, posúva svoje hranice, možnosti. V čase realizácie tejto práce som sa aj ja naučil mnohým novým veciam. Neostalo to len pri naučení sa, ale taktiež pri potvrdení už získaných informácií, či vyvrátení nepravdivých tvrdení.

V teoretickej časti práce prebiehal výskum ženského ľudového odevu a jeho súčiastok. Z realizovaného výskumu boli nadobudnuté informácie, či už o odevných súčiastkach, ktoré zanikli, alebo o správnom obliekaní odevu, prípadne jeho vhodnosti na danú príležitosť, vek nositeľky.

Druhá polovica diplomovej práce je praktickou časťou. Tá je završením celej práce v podobe odevnej kolekcie.

Tá bola vytvorená na základe poznatkov z teoretickej časti, ktoré boli s citom aplikované do podoby odevov. Autorským prínosom v kolekcii je využitie autorskej potlače a vyjadrenie konceptu pomocou transformácie a experimentu s prvkami ľudového odevu do súčasnej módy. Samotná odevná kolekcia sa tak stala nositeľkou ideí, kde sa staré stretáva s novým. Vizuál kolekcie sa tak stal ústredným prvkom, ktorý prepojí človeka z konceptom kolekcie.

Práca sa tak stala prínosom informácií o ženskom ľudovom odev z obce Kolačkov a následnom využití nadobudnutých informácií v praktickej časti diplomovej práce.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BISTÁROVÁ, Lucia, 2021. Odevné súčasti | Parta. In: *Slovakiana* [online]. Bratislava: Národné osvetové centrum, 9. 7. 2021 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://www.slovakiana.sk/blog/4473/1254025>

BISTÁROVÁ, Lucia, 2022. Ženský ľudový odev | Vrchný. In: *Slovakiana* [online]. Bratislava: Národné osvetové centrum, 26. 5. 2022 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://www.slovakiana.sk/blog/4473/1438026>

BOSÁK, M., BOSÁK, R.. *Zvyky a tradície na Slovensku*. Prešov: Spoločnosť Michala Bosáka, 2006. ISBN 8080733988.

CENTRUM PRE TRADIČNÚ ĽUDOVÚ KULTÚRU, 2010a. Encyklopédia: blúza. In: Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru [online]. Bratislava: CTEK, 2010. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/bluza/>

CENTRUM PRE TRADIČNÚ ĽUDOVÚ KULTÚRU, 2010b. Encyklopédia: dievocký účes. In: Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru [online]. Bratislava: CTEK, 2010. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/dievocky-uces/>

CENTRUM PRE TRADIČNÚ ĽUDOVÚ KULTÚRU, 2010c. Encyklopédia: nášivka. In: Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru [online]. Bratislava: CTEK, 2010. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/nasivka/>

CENTRUM PRE TRADIČNÚ ĽUDOVÚ KULTÚRU, 2010d. Encyklopédia: spodná sukňa. In: Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru [online]. Bratislava: CTEK, 2010. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/spodna-sukna/>

CENTRUM PRE TRADIČNÚ ĽUDOVÚ KULTÚRU, 2010e. Encyklopédia: ženský účes. In: Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru [online]. Bratislava: CTEK, 2010. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/zensky-uces/>

ENCYCLOPAEDIA BELIANA, 2017. Encyklopédia: kartún. In: Encyclopaedia Beliana [online]. Centrum spoločných činností Slovenskej akadémie vied, Encyklopedický ústav, 3. 2017. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://beliana.sav.sk/heslo/kartun>

CHLUPOVÁ, Anna. *Slovenská ľudová výšivka: techniky a ornamentika*. 1. vyd. Bratislava: Alfa, 1985. 544 s. viaz.

KOLAČKOV, OFICIÁLNE STRÁNKY OBCE, [2023a]. Život v obci: História obce. In: Kolačkov, oficiálne stránky obce [online]. [2023]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.kolackov.sk/-historia>

KOLAČKOV, OFICIÁLNE STRÁNKY OBCE, [2023b]. Život v obci: Zvyky a tradície. In: Kolačkov, oficiálne stránky obce [online]. [2023]. [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.kolackov.sk/-zvyky-a-tradicie>

KRAĽOVANSKÝ, Ľubomír. *Slovenský ľudový odev- kroj*. Dostupné z: <https://docplayer.cz/30406344-Slovensky-ludovy-odev-kroj.html>

LICHNEROVÁ, Alžbeta. *Hačkovaná čipka*. Bratislava: Práca, 1986.

MINTALOVÁ Zora a MAHÚTOVÁ Mária. *Tradície na Slovensku: rodinné aj výročné sviatky a zvyky*. Bratislava: Slovart, 2015. ISBN 9788055614823.

NOSÁLOVÁ, Viera. *Slovenský ľudový odev*. Martin: Osveta, 1983 .

PROCHOTSKÝ, Stanislav. *Ľudový odev na Spiši*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, spol. s r. o., 1990. ISBN 8085174391.

RYBÁRIKOVA, Alena. *Ľudový odev Kolačkov*. Ľubovnianske múzeum – hrad, archívny materiál, 1971, 35 s., č. 6/71.

ÚSTREDIE ĽUDOVEJ UMELECKEJ VÝROBY, 2022a. Encyklopédia: Háčkovanie. In: Ústredie ľudovej umeleckej výroby [online]. Bratislava: ÚĽUV, 2022. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://uluv.sk/encyklopedia/hackovanie/>

ÚSTREDIE ĽUDOVEJ UMELECKEJ VÝROBY, 2022b. Encyklopédia: Modrotlačiarstvo. In: Ústredie ľudovej umeleckej výroby [online]. Bratislava: ÚĽUV, 2022. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://uluv.sk/encyklopedia/modrotlaciarsstvo/>

VLKOVÁ, Andrea. Posledný modrotlačiar prezradil tajnú receptúru. In: *Korzár Košice* [online]. 31. 5. 2005. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/4531337/posledny-modrotlaciars-prezradil-tajnu-recepturu.html>

Needles.com: Ako pracujeme. [online]. Media Creative Production spol. s r.o., 2021 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.needles.sk/paticka-footer/o-nas/ako-pracujeme>

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1 Obec Kolačkov (Kolačkov, [2023]).....	11
Obrázok 2 Ženy v kroji (súkromný archív r. Š. Zamiškovej).....	13
Obrázok 3 Kroj a polokroj.....	13
Obrázok 4 Dievčatá vo sviatočnom kroji, (Dragoš, 1942).....	15
Obrázok 5 technický nákres blúzky s krátkym rukávom s pevným priekrčnikom, (Rybárikova, 1971).....	16
Obrázok 6 technický nákres blúzky s krátkym rukávom so sťahovacím priekrčnikom, (Rybárikova, 1971).....	17
Obrázok 7 Technický nákres spodničky, (Rybárikova, 1971).....	18
Obrázok 8 Technický nákres spodnice, (Rybárikova, 1971).....	18
Obrázok 9 Technický nákres vesty, (Rybárikova, 1971).....	19
Obrázok 10 Technický nákres blúzky s dlhým rukávom, (Rybárikova, 1971).....	20
Obrázok 11 Technický nákres podšitého zvrchníka, (Rybárikova, 1971).....	21
Obrázok 12 Technický nákres pracovnej a sviatočnej zástery, (Rybárikova, 1971).....	23
Obrázok 13 Prijímanie plátna od zákazníkov v Lomnitzerovej modrotlačiarскеj dielni. Stará Ľubovňa (okr. Stará Ľubovňa), 50. roky 20. storočia, (Vydra, [1950]).....	23
Obrázok 14 Sviatočný obradový kraj, (Dragoš, 1941).....	24
Obrázok 15 Svadobný deň, (Dragoš, 1945-1948).....	26
Obrázok 16 Dievčatá v kroji s partami a venčekom 1960- 1970.....	27
Obrázok 17 Parta, venček, kľučky (Rybárikova, 1971).....	28
Obrázok 18 Korunka.....	29
Obrázok 19 Nevesta s kľučkami r. 1967.....	29
Obrázok 20 Vydatá žena v čepci, (súkromný archív r. M. Kopčákovej).....	31
Obrázok 21 Nákres čepca, (Rybárikova, 1971).....	31
Obrázok 22 Nákres Levočského čepca, (Rybárikova, 1971).....	32
Obrázok 23 Krokvičkový steh.....	36
Obrázok 24 Krížikový steh.....	37
Obrázok 25 Plný steh.....	37
Obrázok 26 Moodboard.....	42
Obrázok 27 Farebná paleta.....	43
Obrázok 28 Dezén č.1.....	43
Obrázok 29 Dezén č.2.....	44
Obrázok 30 Dezén č.3.....	44
Obrázok 31 Dezén č.4.....	44
Obrázok 32 Materiál.....	45

Obrázok 33 Modelácie 1	46
Obrázok 34 Počítačové modelácie 1	47
Obrázok 35 Počítačové modelácie 2	48
Obrázok 36 Počítačové modelácie 3	49
Obrázok 37 Modelácie 2	50
Obrázok 38 Modelácie 3	51
Obrázok 39 Plošná textília 1	52
Obrázok 40 Plošná textília 2	53
Obrázok 41 Návrhy 1	54
Obrázok 42 Návrhy 2	55
Obrázok 43 Skice	56
Obrázok 44 Line-up kolekcie	57
Obrázok 45 Model č.1	58
Obrázok 46 Technický nákres modelu č.1	59
Obrázok 47 Model č.2	60
Obrázok 48 Technický nákres modelu č.2	60
Obrázok 49 Model č.3	61
Obrázok 50 Technický nákres modelu č.3	62
Obrázok 51 Model č.3	63
Obrázok 52 Technický nákres modelu č.4	63
Obrázok 53 Model č.5	64
Obrázok 54 Technický nákres modelu č.5	65
Obrázok 55 Model č.6	66
Obrázok 56 Technický nákres modelu č.6	66
Obrázok 57 Model č.7	67
Obrázok 58 Technický nákres modelu č.7	68
Obrázok 59 Model č.8	69
Obrázok 60 Technický nákres modelu č.8	69
Obrázok 61 Model č.9	70
Obrázok 62 Technický nákres modelu č. 9	71
Obrázok 63 Foto 1	72
Obrázok 64 Foto 2	73
Obrázok 65 Foto 3	74
Obrázok 66 Foto 4	75
Obrázok 67 Foto 5	76

Obrázok 68 Foto 6	77
Obrázok 69 Foto 7	78
Obrázok 70 Foto 8	79
Obrázok 71 Foto 9	80
Obrázok 72 Foto 10	81
Obrázok 73 Foto 11	82
Obrázok 74 Foto 12	83
Obrázok 75 Foto 13	84
Obrázok 76 Foto 14	85
Obrázok 77 Foto 15	86
Obrázok 78 Foto 16	87
Obrázok 79 Foto 17	88

ZOZNAM ZDROJOV OBRÁZKOV

DRAGOŠ, Jozef. Dievčatá z Kolačkova v miestnom kroji [foto]. Kolačkov 1942. In: Archív Obecného úradu v Kolačkove. [Cit. 2023-01-05]. Dostupné z: Archív Obecného úradu v Kolačkove.

DRAGOŠ, Jozef. Svadba [foto]. Kolačkov 1945-1948. In: Archív Obecného úradu v Kolačkove. [Cit. 2023-01-05]. Dostupné z: Archív Obecného úradu v Kolačkove.

RYBÁRIKOVA, Alena. *Ludový odev Kolačkov*. Ľubovnianske múzeum – hrad, archívny materiál, 1971, 35 s., č. 6/71.

VYDRA, J. Príjimanie plátna od zákazníkov v Lomnitzerovej modrotlačiarскеj dielni [foto]. Stará Ľubovňa [1950]. In: Fotoarchív Ľubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni. [Cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <https://uluv.sk/encyklopedia/modrotlaciarsstvo/#image-gallery-21>

Súkromná zbierka rodiny Márie Kopčákovej, [foto].

SEZNAM PŘÍLOH

Flash disk

